

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 31.

Fredagen den 7 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 1 innevarande april på förmiddagen hållna protokoll.

Vidare upplästes för justering protokollet för kammarens sammanträde nämnda dag på eftermiddagen. Därvid yttrade

Herr Berg i Stockholm: I det protokoll för förra lördagen, som nu skall justeras, finnes återgifvet ett anförande af herr Engström, hvori han dels ordade om en år 1906 framställd interpellation, som ej hann besvaras, dels om folkundervisningskommitténs verksamhet. I fråga om denna senare yttrade han bland annat följande ord: »*Man har icke vetat någonting* och icke fått något svar.» Detta påstående, att man »*icke vetat någonting*», upptog jag till bemötande under hänvisning till de berättelser om kommitténs verksamhet, som jag årligen ingifvit till chefen för ecklesiastikdepartementet. I ett senare anförande lät herr Engström emellertid förstå, att han aldrig yttrat något, som kunnat påkalla ifrågavarande bemötande från min sida.

Då jag i onsdags middag justerade mitt anförande, var det naturligt, att jag såg efter, huruvida icke herr Engström hade använt just de ord, som jag upptecknat: »*Man har icke vetat någonting*», och som föranledt mitt bemötande. Jag fann då, att dessa ord visserligen voro alldeles riktigt återgifna af stenografen, men att de blifvit af talaren *fullständigt bortjusterade*. Jag visade detta för prosten Meurling, som för tillfället satt vid justeringsbordet, och anmärkte, att jag fann förfarandet mindre korrekt. Då jag på aftonen åter hade anledning kasta en blick på samma anförande, fann jag, att talaren nu i den lucka, som uppstått efter orden »*Man har icke vetat någonting*», insatt följande: »*Man har icke fått veta något rörande den föreliggande frågan*». Vid ett nytt tillfälligt samtal, som jag på kvällen hade med prosten Meurling, yttrade jag, att denna justering nummer

två icke vore bättre än den förra, enär båda endast kunde hafva till syfte att gifva anförandet en sådan formulering, att det komme att se ut, som om mitt bemötande varit fullständigt opåkalladt.

Jag har ett par gånger förut varit utsatt för ett liknande förfarande, en gång under riksdagen 1908 och en annan gång förförledet år. Jag har då låtit saken passera, enär jag icke ville »bråka», som det brukar heta. Denna gång tycker jag emellertid, att oskicket drifvits för långt. Justeringsrätten är väl hufvudsakligen till, för att man skall ha tillfälle att städa sina anföranden i formellt hänseende, det behöfva vi litet hvar, och den rätten vill jag icke förmena någon. Men det är otillåtet, att en talare justerar så, att han därmed kränker en annan talares rätt och ställer honom i en falsk belysning. Det är detta, som herr Engström i förevarande fall gjort. Jag ser mig därför nödsakad yrka, att protokollet måtte så justeras, att de af herr Engström uttalade och af stenografen uppptecknade orden »Man har icke vetat någonting och icke fått något svar» måtte utan strykningar och omskrifningar återställas till sin ursprungliga och sanna lydelse.

Kammaren biföll herr Bergs i Stockholm yrkande.

Protokollet blef i öfrigt af kammaren godkänt.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionerna:

angående viss förmån för revisionssekreterare, som utnämnes till hofrättsråd, i fråga om ålderstillägg å hofrättsrådslönen;

angående medgifvande af restitution af stämpelafgift för viss öfverlåtelse af egendom till sällskapet till understödjande af Malmqvistska barnuppfostringsanstalten i Stockholm;

angående beredande af löneförhöjning åt revisorerna å generaltullstyrelsens revisionsbyrå Alban Keyser och Oscar Emil Torrén;

angående inlösen i vissa fall för statsverkets räkning af ränta å skattefrälsehemman m. m.;

angående viss ändring i öfvergångsbestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1910 angående aflöningsreglemente för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning; och

angående omorganisation af navigationsskolorna.

Till lagutskottet öfverlämnades propositionen med förslag till förordning angående biografföreställningar.

Slutligen remitterades till bankoutskottet propositionen angående pension å allmänna indragningsstaten åt f. d. professoren John Börjesons änka.

§ 3.

Efter föredragning hänvisades till Riksdagens särskilda utskott nr 2 herr *Lindhagens* å kammarens bord hvilande motion nr 349.

§ 4.

Herr *Olaussons* vid kammarens nästföregående sammanträde bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål bifölls.

§ 5.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda, jordbruksutskottets utlåtanden nr 69—71.

§ 6.

Till behandling förelåg nu Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning af en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke m. m.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 334, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej måtte afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett öfvervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver denna jord borde, såvidt på staten ankomme, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej måtte afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett öfvervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver denna jord borde, såvidt på staten ankomme, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Olsson* i Kulenbergstorp.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord
(Forts.)

Herr Åkesson: Herr talman! Under detta betänkande står endast en reservant, nämligen herr Olsson i Kullenbergstorp. Då han icke är närvarande i dag och sålunda icke kan gifva sin mening till känna, har jag tagit mig friheten att begära ordet.

Jag står ju visserligen icke här såsom reservant, och det skulle ju innebära, att jag förenat mig i utskottets yttrande. Anledningen till att jag icke reserverat mig har emellertid varit den, att jag icke suttit inne med någon erfarenhet på detta område och således icke kunnat framkomma med sakskaäl gentemot det beslut, hvartill utskottet kommit. Jag har dock ställt mig mycket tveksam om lämpligheten af att Riksdagen skulle under dessa förhållanden ingripa, och jag för min del anser, att det skulle blifva en alltför tungrodd apparat. Om jag, som sagdt, haft erfarenhet om, huru det ställer sig i städerna i detta afseende, så hade jag säkerligen äfven stått såsom reservant. Jag har velat tillkännagifva detta, men har icke något yrkande att göra.

Herr Camitz: Herr talman, mina herrar! Motionären och äfven utskottet vilja här göra gällande, att Kungl. Maj:t icke utan Riksdagens hörande bör äga rätt att bevilja försäljning af städernas donationsjordar och hänvisar i sådant afseende till 77 § regeringsformen.

Med användande af mitt enkla förstånd kan jag dock icke finna, att denna paragraf syftar på eller kan anses vara tillämplig på städernas donationsjordar. Men en grundlagstolkning är en mycket svår sak, och det är icke för att inlåta mig i några juridiska härklyfverier, som jag här uppträdt. Jag vill söka se denna sak ur rent praktisk synpunkt.

För sådant ändamål skall jag relatera ett fall, som jag känner väl till.

Då Sala bergslag på sin tid existerade och bedref arbetet i Sala silfvergrufva och silfverhytta, disponerade bergslaget af donation-jorden i Sala jordområden, som jag vill minnas sammanlagdt uppgingo till ett par tusen tunnlands areal. Af denna jord upplät bergslaget små områden åt sina arbetare vid grufvan och hyttan. Dessa små områden kallades tilldelningar och uppgå till ett antal af omkring 500 stycken. Största delen af dem äro bebyggda.

Sedan Sala bergslag till enskilda försålt grufvan och hyttan och sålunda faktiskt upphört att existera, tillerkändes Sala stad äganderätten till de jordområden, hvarå de så kallade tilldelningarna äro belägna. Sala stad erbjöd nu tilldelningsinnehafvarna att mot låg årlig arrendeafgift få arrendera tilldelningarna på 50 år. Man fann dock snart, att det skulle vara mycket lyckligt, om det kunde arrangeras så, att dessa tilldelningsinnehafvare finge med full äganderätt besitta sina små jordområden, hvarå de uppfört sina hus och odlat jorden.

Jag har sedan flere år tillbaka varit ordförande i Sala stads skogsförvaltning och därunder haft med dessa tilldelningsinnehafvare att göra. Jag ingick därför till stadsfullmäktige med en motion med anhållan, att stadsfullmäktige måtte ingå till Kungl. Maj:t med begäran att få försälja dessa jordområden till innehafvarne.

Motionären påpekar, att det vore lämpligt, att sådana jordområden som dessa numera upplåtes med tomträtt enligt det nyinrättade tomträttsinstitutet. Men härvidlag är det icke möjligt att göra detta, ty förordningen om tomträttsinstitutet föreskrifver, att sådana jordområden, som skola upplåtas med tomträtt, måste ligga inom stadsplanen, men här ligga dessa områden långt utanför stadsplanen, och det är icke möjligt att upprätta stadsplan för dem, ty de äro spridda långt ifrån hvarandra.

Som sagdt, väckte jag en motion i stadsfullmäktige, hvilka biföllo densamma, och en ansökan ingick till Kungl. Maj:t om att man skulle få försälja ifrågavarande jordområden. Öfver denna ansökan hördes sedermera magistraten i Sala, Konungens befallningshafvande i Västmanlands län, kammarkollegium och justitiekanslersämbetet. Alla tillstyrkte bifall till ansökningen. Om den nu också blir beviljad, kommer det att bildas ett stort antal egna hem, och då egnahemsbildandet ju är ett af Riksdagens käraste skötebarn, befarar jag visst icke, att Riksdagen skulle komma att afslå denna ansökan, om den hänskötes till dess pröfning, men jag tycker, att det är fullkomligt onödigt, att Riksdagen blandar sig i hithörande frågor. Riksdagen har gudi nog ändå att göra. Jag tror dessutom, att städerna själva äro väl skickade att tillvarataga sina egna intressen, och att de icke komma att göra ansökan om någon försäljning, som strider mot deras eget eller det allmännas intresse.

Hvad till sist angår den i motionen omnämnda fondbildningen, så är jag af den bestämda uppfattningen, att hela köpekillingen, som inflyter för försäld donationsjord, bör fonderas, och jag anser dessutom, att något af räntan bör läggas till kapitalet, på det att detta så småningom må förökas, ty det är så, att penningvärdet i allmänhet sjunker och jordvärdet stiger. Sålunda skulle donationen alltjämt bibehållas vid sitt värde.

Om jag ansåg mig kunna inom motionens ram framställa yrkande om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förslag i nu senast omnämndt afseende, skulle jag gärna inskränka mig till det, men det låter sig icke göra, och under sådana förhållanden ber jag att få yrka afslag å motionen och utskottets hemställan.

Herr Riström: Herr talman! Jag är för min del i motsats till motionären af den öfvertygelsen, att 77 § regeringsformen icke härvidlag är tillämplig. Jag har emellertid icke reserverat mig emot utskottet, och det beror därpå, att jag såsom

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Ang dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

landsortsbo icke känner förhållandena i städerna i här förevarande afseende. Jag är därför icke i stånd att bedöma, hur ett beslut i öfverensstämmelse med motionen skulle komma att verka. Jag har sålunda, herr talman, icke något yrkande att framställa.

Friherre Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger till behandling inför kammaren, är ju ett spörsmål, som i och för sig är af ganska invecklad beskaffenhet. Jag tror emellertid, att den ståndpunkt, som utskottet efter långt öfvervägande här kommit till, skall visa sig vara den, som är mest motiverad och som kammaren bör finna angeläget att själf ansluta sig till. Jag ber nu att i korthet få redogöra för hurudan situationen är.

Förhållandet är, att sedan åldriga tider till städerna för vissa ändamål donerats jordar, icke med äganderätt, men så, att städerna skulle få begagna nyttjanderätten till evärdlig tid på dessa jordar. Så småningom har emellertid besittningsrätten till desamma blifvit osäker, och jag ber att ur kammarkollegii utlåtande få uppläsa några rader, som visa, hurudan situationen är. Kammarkollegium skrifver sålunda: »Orsakerna till detta oegentliga förhållande — det, som jag nu pekat på — må ha varit flera: mindre lyckliga dispositionsformer, som underhjälpit enskilda öfvergrepp, oförstånd och godtycke hos lokala myndigheter vid donationsinstitutets vårdnad under gångna tider, obeuägenhet att rubba förhållandena sådana de fått utveckla sig o. s. v.»

Nu är det emellertid icke fråga om att till kronan återvinna den jord, som kommit i enskild värjo. Det spörsmål, som här föreligger till behandling, är uteslutande detta: huru skall sådan jord förvaltas och begagnas, som ännu icke har öfvergått i enskild ägo, men som fortfarande är af donationsjords natur och till hvilken städerna ha evärdlig nyttjanderätt?

Då gäller först att klargöra naturen hos denna jord. Af kammarkollegii utlåtande, som äfven är återgifvet i utskotts-
betänkandet, finner kammaren, att kammarkollegium, som är den myndighet, som torde ha den allra största sakkännedomen i ämnet, säger, att den rätt till jorden, som städerna ha, icke är af förnämligare beskaffenhet än upplåtelse under ständig nyttjanderätt. Detta innebär, att själfva kapitalet icke kan af städerna föryttras, utan endast jordröntan, upplåtelsen, nyttjandet af jorden få städerna utöfva fullt fritt. Då uppstår det spörsmålet: under hvilka former böra städerna göra detta? Det är ju i donationerna fästa olika villkor, afsedda för stadens gagn och nytta. Om man läser igenom hithörande urkunder för olika städer, skall man finna, att donationsvillkoren variera högst betydligt och avvika från hvarandra i flera afseenden, men i intet fall skall man finna det allra ringaste, som innebär, att själfva kapitalet, själfva fastigheten skulle kunna föryttras, utan alltid

är det så, att endast själfva inkomsten af fastigheten skall begagnas för olika ändamål, hvilka kommunen på grund af statens lagstiftning eller eljest är skyldig att deltaga uti; således, egentliga statsutgifters bestridande med kommunala medel sker med begagnande af afkomsten af donationsjordarna. Så förhåller det sig med den saken.

Ang dispositionen öfver den till städerna under villkor af öförrytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Då framställer sig den frågan, hvilken är densamma, som herr Camitz här först framhållit och som sedan äfven herr Riström var inne på: när det här således rör sig om fastigheter, som fortfarande äro i kronans ägo och endast med evärdlig nyttjanderätt upplåtits till städerna, huru skall man öfver hufvud taget behandla dem rent konstitutionellt sedt? Nu har egendomligt nog herr Camitz tagit upp just det fall, som rör hans hemort, Sala. Jag vill nu icke i allra minsta mån förringa den auktoritet, som herr Camitz må besitta, men när just det fall, som herr Camitz framhållit, upptagits af justitiekanslern, som har att bevaka kronans rätt, och denne för sin del gjort ett uttalande, som tydligt visar, att han anser § 77 regeringsformen vara tillämplig icke endast på det af herr Camitz anförda fallet, utan äfven i öfrigt i detta afseende, då vill jag fråga kammaren, om kammaren ej för sin del, när af justitiekanslersämbetet ett så vägande uttalande blifvit gjort, finner det vara lämpligt att åtminstone påkalla en utredning af spörsmålet. Att låta kronans ombud vid förvaltningen af sådana frågor få det direktivet från Riksdagens Andra kammare, att den icke ens anser det vara värdt en utredning, huruvida Riksdagen skall deltaga i behandlingen af sådana ärenden eller icke, det kan väl ändå näppeligen vara lämpligt. Således menar jag, att man enbart på grund af detta vägande utlåtande från justitiekanslern bör slå in på den bog, som nu föreslagits.

Det finns emellertid ett annat skäl, som synes mig kanske ännu starkare tala för, att dylika frågor må behandlas på det sätt, som är föreslaget här i utskottets utlåtande. Såsom kammaren finner af betänkandet, ha underdåniga framställningar gjorts från olika städer, där rättsförhållandena beträffande donationsjordarna blifvit osäkra mellan de enskilde och kommunerna, i hvilka framställningar man begärt att få full klarhet om, hur hithörande ärenden skola behandlas och hvilka rättigheter, som städerna ha härvidlag. Det var år 1893, som framställningar i sådant afseende skedde från olika samhällen. Då gjorde kammarkollegium en utredning, som sedan blef framlagd 1897. Hvad intager då kammarkollegium för ståndpunkt i denna fråga? Kammarkollegii ståndpunkt är den, att minst 80 procent af den jord, som brukar kallas donationsjord, är just af den beskaffenhet, som jag här förut nämnt i mitt anförande.

Vidare säger kammarkollegium, att det bör genom en allmän författning i ämnet bestämmas, huru med donationsjord

Ang dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

skall förfaras. Hvad som här menas med allmän författning bör man äfven se i ljuset af det uttalande, som gjordes af justitiekanslern förlidet år: det måste blifva en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, som innehåller allmänna, enkla, och grundläggande normer för behandlingen af denna fråga.

När jag säger, att Konung och Riksdag gemensamt böra stifta själfva lagen i fråga, så är därmed icke på något sätt sagdt, att hvarje olika fall bör dragas inför Riksdagens pröfning. Det kan finnas vissa enskilda fall, som äro af beskaffenhet, att det vore lämpligt, att äfven Riksdagen finge yttra sig om desamma, och jag ber att få säga herr Camitz, att just det fall, han här framfört, kan vara af den beskaffenhet, att Riksdagen borde yttra sig i den frågan. Hvad är det nämligen, som det där gäller? Jo, det är där fråga om jordar, som ligga utanför stadsplanen. Såväl kammarkollegium som Kungl. Maj:t ha hittills alldeles bestämmt varit emot försäljning af kronojord af den natur, hvarom här är fråga, d. v. s. sådan, som ligger utanför stadsplanen, och det är ju kanske möjligt, att äfven Salafrågan kommer att hänga upp sig just på den saken. Hvad däremot beträffar sådan jord, som ligger inom stadsplanen, har Kungl. Maj:t hittills icke haft något att erinra mot försäljning af dylik jord. Det är ett kungl. bref af år 1899, som normerar den saken. Men när det gäller så betydliga affärer som att försälja stora vidder af donationsjord utanför ett samhälle, hvilka områden ha ett högt värde, då kan alltid ifrågasättas, om det icke vore lämpligt, att frågan därom äfven underkastades Riksdagens samtycke. Däremot har jag för min del den uppfattningen — och det vet jag, att äfven utskottet har — att i öfrigt bör det förfaras på rent administrativ väg i dylika frågor rörande donationsjordarna, särskildt hvad beträffar sådana inom stadsplanen. I annat fall kommer man in på ett rent opraktiskt och olämpligt förhållande, om hvarje liten tomt-del, som kanske har donationsjords natur, men som nödvändigtvis skulle behöfva försäljas, måste dragas inför Riksdagen. Det är således icke utskottets ståndpunkt, att så alltid skulle ske.

Hvad jag här vill framhålla är, att det är nödvändigt, att vi få en allmän författning, som normerar hithörande förhållanden. Jag vill äfven nämna för kammaren, att när jag hörde mig för hos vederbörande tjänsteman inom civildepartementet angående denna sak, fick jag den uppfattningen, att äfven från civildepartementets ståndpunkt skulle det icke alls anses olämpligt, om man finge vissa bestämda normer för förvaltningen att följa vid behandlingen af hithörande frågor. Således skulle i själfva verket en författning af det slag, som här föreslagits och utskottet tillstyrkt, visa sig vara af verkligt praktisk innebörd.

Men därtill kommer en annan sak, och där synes jag kunna komma öfverens med herr Camitz. Det är nämligen så, att när kronan under gångna tider har till städerna öfverlämnat jordar

för vissa bestämda ändamål, är det också donators skyldighet att tillse, att ändamålet med donationen blir fullföljt. Jag vill då för kammaren påpeka det egendomliga förhållandet, att när Kungl. Maj:t år 1899 utgaf normerande bestämmelser i nu förevarande hänseende, iakttog Kungl. Maj:t icke det syfte, som låg i kammarkollegii skrifvelse. Kammarkollegium anser nämligen, att hvarje gång det är fråga om försäljning af dylik donationsjord, så bör staden själf föreslå sådana villkor, att försäljningsmedlen komma att blifva till samma varaktiga nytta för hela samhället, som afsågs med den ursprungliga donationen. Ingenting af allt detta finnes omnämndt i det kungl. brevet af år 1899. Om vi nu gå med på en författning i ämnet, kommer gifvetvis att i den författningen inrymmas föreskrifter af dylik art, och på detta sätt kommer själfva författningen att återföra hela detta spörsmål angående dessa frågors behandling till den ståndpunkt, som kammarkollegium intog år 1897. Följaktligen menar jag, att äfven detta utgör ett starkt skäl för kammaren att här intaga den ståndpunkt, som utskottet här förordat, i det att utskottet hänvisat till kammarkollegii skrifvelse och anslutit sig till densamma i hufvudsak.

Om vi, fränsedt hvad som hittills framhållits, skulle se frågan ur lämplighetssynpunkt, ur kommunalpolitisk synpunkt, så att säga, veta vi, att nu undan för undan andra uppfattningar börjat göra sig gällande i fråga om hur städerna, rent kommunalt betraktadt, böra begagna sin jord. Här har i utskottets uttalande äfven gifvits uttryck för den nya tidens åskådning, uttryck hämtade endast från lagberedningens uttalande, dels när det gällde frågan om införande af förköpsrätten och dels beträffande frågan om införande af tomträtten. Där har lagberedningen häfdat, att den själf står på den ståndpunkt, att städernas jord i största möjliga utsträckning bör bevaras i städernas ägo och upplåtas under sådana former, att städerna icke behöfva afhända sig själfva äganderätten till jorden, men hvilka former likväl på intet sätt hindra företagsamheten.

Till slut vill jag säga, att med den ståndpunkt, som utskottet här intagit i frågan, ha vi dels endast velat återföra ärendet till behandling på den grundval, som kammarkollegium angifvit, dels äfven fäst det betydliga afseende vid det uttalande, som gjorts af justitiekanslern, att det enligt vårt förmenande icke gärna är möjligt för kammaren att intaga en annan ståndpunkt än den, som här innefattas i motionens kläm, åsyftande, att vi måtte få till stånd en allmän författning i ämnet, som reglerar hela detta spörsmål, en författning, som sedermera, på grundval af hvad i som innebäres i densamma, till Kungl. Maj:t öfverlämnar den vidare förvaltningen af hithörande frågor.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförflytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförflytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Hvarför jag begärde ordet i denna fråga, är framför allt därför, att jag under en tio, femton år såsom ordförande i magistraten i Västervik haft tillfälle att tillämpa och ganska nöga sätta mig in i de föreliggande förhållandena. Jag måste bekänna, att jag vid skötandet af dessa angelägenheter fått ur praktisk synpunkt en helt annan uppfattning än utskottet. Det har många gånger visat sig, att det varit både till stadens och dess invånares fördel, att man under full äganderätt kunnat afyttra donationsjordar, och detta icke blott hvad rör jord inom stadsplanen, utan äfven i lika hög grad jord utanför densamma. Jag vill som exempel härpå omnämna ett par fall. Det finnes i Västervik icke mindre än två stora industrier, en snickerifabrik och ett ganska stort glasbruk, som sysselsätta flera hundra arbetare och som aflöna sina arbetare väl och äro till mycken välsignelse för både staden och orten. Dessa ha fått köpa mark utom stadens planlagda område för att där lägga sin industri, och jag är fullt öfvertygad om, att det varit nödvändigt för dem att få dessa områden med äganderätt. Vi veta, att det nu för tiden är ganska svårt att få tillräckligt rörelsekapital för ett industribolag, och en sak, som i hög grad underlättar detta, är, att vederbörande bolag kunna få inteckna sin fastighet, och för öfrigt, när personer i fabriksanläggningar nedlägga väldiga kapital — hvilket nu för tiden är nödvändigt, då allting skall gå i stor skala — må man icke undra på, att de vilja ha den säkerhet, som äganderätten skänker. Det har ju visat sig, att Kungl. Maj:t efter tillstyrkande af magistraten, Konungens befallning-hafvande och kanmarkkollegium tillåtit staden att upplåta dessa tomter för industriellt ändamål. Jag är fullt öfvertygad om, att detta varit till stadens och landets bästa.

Vidare har det händt, att vi fått Kungl. Maj:ts tillstånd att äfven utanför stadsplanen upplåta områden för att på det sättet skaffa arbetare möjlighet att bereda sig egna hem. Jag tänker härvid särskildt på ett område, som ligger strax bredvid Västerviks tändsticksfabrik och som varit så beläget, att det väl lämpat sig för de vid nämnda fabrik anställda arbetarna att där bygga sig egna hem, något, som de äfven börjat göra i ganska stor utsträckning. Jag vill här stryka under hvad min ärade vän herr Canitz nyligen sade, nämligen att detta är endast i öfverensstämmelse med den politik, som följes i fråga om egnehemsrörelsen öfverallt i landet, i det att man på allt sätt bör hjälpa dem, som äro intresserade af att med hjälp af sina besparingar skaffa sig egna hem.

Nu har man här sökt räkna ut, att kronan egentligen skulle ha äganderätten till dessa donationsjordar och att städerna endast skulle ha nyttjanderätt till desamma. Ja, den frågan är väl ganska tvistig; säkert är, åtminstone synes det mig så, att kronan egentligen icke kan göra anspråk på att i verkligheten ha något med

dessa donationsjordar att göra — det må sedan på papperet heta, att kronan ännu icke släppt äganderätten till dem, kronan har ju i alla fall för alltid släppt besittningsrätten och kan väl därför icke göra anspråk på sådan jord. Frågan är, om icke städerna, som fått denna jord, skulle ha rättighet att använda den för det ändamål, som de anse vara lämpligt. Det må så vara, mina herrar, att man under gångna tider icke haft full klarhet om rätten till denna jord, utan att den i många fall med orätt kommit i enskilda personers ägo, som sedan fått en viss häfd-rätt, och att det har uppstått oegentligheter i den vägen; detta är nog sant, men nu tror jag, att uppmärksamheten är så starkt riktad på denna sak, att man icke behöfver riskera, att en kommunalförvaltning uti en stad beslutar använda dylik donationsjord på ett sätt, som icke öfverensstämmer med stadens verkliga fördel. Det är väl ganska säkert, att stadsfullmäktige skola ha en fullt klar uppfattning om hvad som i sådana fall är stadens fördel. Härtill kommer vidare, att magistraten har till speciell uppgift att vaka öfver användningen af donationsjordarna och att ärenden, som beröra upplåtelse eller försäljning af sådan jord, skall, såsom jag nyss nämnde, passera Konungens befallningshafvande och kammarkollegium. Jag menar således, att det finnes alldeles tillräckliga garantier härvidlag, så att man icke behöfver tillfoga någon ytterligare sådan.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord
(Forts.)

Om Riksdagen skulle pröfva hithörande saker, är det icke sagdt, att Riksdagen skulle göra det på ett opraktiskt sätt, men, mina herrar, det kan uppstå frågor om användningen af sådan jord, hvilka tränga så till afgörande, att om man skulle vänta, till dess att Riksdagen hunnit pröfva dem, kunde det hända, att hela saken inge om intet. Jag vill härvidlag såsom exempel nämna ett sådant fall som att en industriell anläggning är planerad i någon stad; det är då icke säkert, att de personer, som äro villiga att göra denna anläggning, vilja underkasta sig att vänta månad efter månad för att få besked i saken. Det är, syues det mig, att sätta en alltför stor apparat i rörelse, om man skall hänskjuta till Riksdagen afgörandet af sådana frågor.

Nu säges det, att det här endast är fråga om en *utredning* af denna sak. Jag kan emellertid för min del icke läsa utskottets kläm på det sättet. Det står ju här, att utskottet hemställer, att »Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke.» Jag tycker, att man här ganska klart anhållit, att dylik jord icke måtte afhändas städerna utan Riksdagens samtycke; det göres här ett kategoriskt påstående, att så bör det vara. Detta är för mig ett alldeles afgörande skäl, hvarför jag icke kan vara med om denna hemställan.

Jag har äfven fäst mig vid en annan sak, som är uttalad

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord.

(Forts.)

i motionen och som äfven framhäfdes af den föregående talaren, min vän friherre Palmstierna. Han säger, att det är klart, att dessa donationsjordar representera ett kapital och att man icke får använda själfva detta kapital. Han menar alltså, att det bör vara garantier för, att icke de penningar, som inflyta genom försäljning af donationsjordar och delar däraf, ingå i den årliga budgeten och således endast komma den nuvarande generationen till godo. Ja, detta är fullkomligt riktigt. Jag vill meddela herrarna, att i min hemstad, Västervik, ha vi gått till väga så, att penningar, som influtit på nu angifvet sätt, icke användas för budgetsändamål, utan reserveras för framtida behof; i ett par fall ha vi verkligen använt dem till inköp af annan jord. Nu anser jag emellertid, att det vore mycket önskvärdt, om bestämmelser angående den saken kunde komma till stånd, och jag skulle för min del mycket gärna ha varit med om att tillstyrka bifall till motionen, om den innehållit, att penningar, som inflyta genom försäljning af donationsjordar, skola fonderas och sättas under särskild förvaltning och särskild kontroll, så att de icke uppätas, utan verkligen bevaras åt framtida generationer. Jag finner detta mycket klokt och förståndigt, och jag hoppas, att motionären, som ju mycket intresserar sig för dessa frågor, till ett annat år framkommer med ett förslag i sådan riktning; jag skall då vara den förste att stödja det förslaget.

Det har här äfven talats om, att man i civildepartementet gärna skulle vilja ha noggrannare bestämmelser i detta afseende. Jag tror visst, att man det vill ha, ty det kan ju mången gång vara för vederbörande kinkigt att verkligen sätta sig in i förekommande frågor om användande af donationsjord. Herrarna kunna ju lätt föreställa sig, att ett departement här uppe i Stockholm, liksom för öfrigt Riksdagen här, icke har så lätt att sätta sig in i, huru det förhåller sig med en tomtförsäljning borta i en landsortsstad, och alldeles gifvet kan man icke göra det lika lätt här uppe som vederbörande myndigheter i städerna, hvilka ju bättre känna till de lokala förhållandena. Man skulle därför kanske ur, jag skulle nästan vilja säga, byråkratisk synpunkt kunna anse, att det för afgörandet af dessa frågor vore bra, om man hade bestämmelser att följa, så att man endast behöfde slå upp lagen och se efter, hur man skulle göra. Det är emellertid icke nyttigt att låta ekonomiska förhållanden, hvarom det ju här är fråga, regleras genom en lag, som gäller för alla förekommande fall, utan jag tror, att det bästa är, att Kungl. Maj:t, efter det vederbörande myndigheter blifvit hörda, tager hvarje särskildt fall för sig i öfvervägande och tillser, hvad som i den speciella frågan kan vara det lämpliga eller icke.

Jag skall, mina herrar, icke vidare upptaga tiden. På de grunder, jag anför, och då jag anser, att det verkligen många gånger skulle kunna vara till hinder för donationsjordarnas an-

vändande på allra bästa sätt och att städernas och deras invånares nytta skulle kunna äfventyras, om vi här bifalla utskottets hemställan, skall jag, herr talman, be att få yrka afslag å denna hemställan.

Ärg dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord
(Forts.)

Herr *Jeansson* i Kalmar instämde häruti.

Herr *Fornander*: Herr talman! På grund af några outredda förhållanden har det inträffat, att några ledamöter i fjärde tillfälliga utskottet — det utskott, som behandlat denna fråga — hvilka ledamöter representera landsbygden, funnit sig föranlåtna att här i kammaren nästan uppträda såsom reservanter mot utskottets, på ett undantag när, enhälliga betänkande. Jag kan icke finna orsaken härtill vara någon annan, än att de mindre städernas representanter velat vid detta tillfälle få till stånd ett slags demonstration mot utskottet. Då äfven jag representerar ett småstadssamhälle, kan jag icke undskylla mig med den ovetenhet, med hvilken landsrepresentanterna i utskottet här i kammaren sökt, så att säga, förmildra sin tillstyrkan af utskottets hemställan, utan jag har medvetet, så långt jag kunnat sätta mig in i denna fråga, gått med på ett tillstyrkande af motionen i sådan riktning, som betänkandet angifver.

Hvad särskildt beträffar herrar *Camitz'* och *Runes* yttranden i denna sak, är det, såsom kammaren hörde. deras mening, att biträda nu ifrågavarande framställning, såvidt den afser en fondbildning af genom försäljning utaf donationsjord influtna medel. Detta är någonting, som hittills icke på något sätt reglerats. Understundom har det händt, att när Kungl. Maj:t medgifvit försäljning af donationsjord, har icke något förständigande i nyss antydd riktning blifvit gifvet för vederbörande samhälle. Det är emellertid enligt mitt förmenande af synnerlig vikt, att så sker, ty eljest skulle det af en tillfällighet många gånger kunna inträffa det förhållandet, att stadgande om försäljningssummans betryggande för framtida gagn uteblefve, hvartill äfven i vissa fall komme, att där stadsjord blifvit försäld, skulle vid stadssamhällets vidare utveckling staden bli nödsakad att med dryga kostnader åter tillköpa sig den jord, som den en gång haft i sin ägo, och ett sådant förfarande är ju synnerligen olämpligt. Sedan tomträttsinstitutet nu blifvit infördt, finnes det enligt mitt förmenande en fullt betryggande väg att här gå fram på, där man kan komma till samma resultat utan att bereda sig framtida svårigheter. För öfrigt vill jag säga, att det är icke alls utskottets mening att på något sätt lägga hinder i vägen för försäljning af donationsjord; det är endast fråga om, att den saken skall regleras och att städernas intressen därvid skola tillgodoses så, att de omkastningar och olägenheter, som nu förefinnas, måtte för framtiden kunna undvikas. Vi vilja ha en fullt tillförlitlig

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af »förytterlighet» donerade jord. norm för dessa försäljningars åstadkommande, så att städerna finge en garanti för den framtida dispositionsrätten öfver donationsjordarna, d. v. s. så, att de för framtiden icke skulle behöfva gå miste om det, som de en gång fått i sina händer.

Herr Rune anförde åtskilligt från sin hemstad, särskildt hvad beträffar industriella anläggningar å donationsjord. Enligt mitt förmenande skulle den frågan mycket väl kunnat lösas äfven med begagnande af tomträttsinstitutet. Man skulle då för åtskilliga år framåt betinga sig besittningsrätten till det område, som behöfdes för fabriksanläggningen, och om man därtill kan — den saken är enligt somligas förmenande ännu icke fullständigt genomförd i vår lagstiftning — låta denna tomträtt bli föremål för fullt betryggande in-teckningsförfarande, då finner jag icke, att det ligger något väsentligt hinder i vägen, för att industrien allt fortfarande skulle kunna slå sig ned på donationsjordar utanför städernas områden. Då vi för öfrigt inom utskottet haft dels kammarkollegium, dels lagberedningen och, i ett särskildt fall, dels äfven justitiekanslern på vår sida, förvånar det mig, att åtskilliga ledamöter här i kammaren betvifla riktigheten af det resultat, hvartill utskottet kommit. För min del kan jag icke finna annat, än att de starkaste skäl tala för, att en åtgärd från Riksdagens sida i nu angifven riktning måtte vidtagas.

Jag vill särskildt ytterligare betona gentemot herr Rune, som fäst så stort afseende vid utskottets uttalande, att det nu allmänt erkännes, att stadsjordarna såvidt möjligt böra bevaras i det allmännas ägo, men, såsom utskottet tillägger, »under för hållanden, som på samma gång lämna företagsamheten erforderlig frihet och kommunen vinsten af de stigande värden stadsjorden må representera». Man vill först och främst icke genom det förslag, som här är framlagdt, förhindra den företagsamhet, hvarom herr Rune här talat, men å andra sidan kan man väl icke förmena städerna rätten att få någon vinst för framtiden af dylik upplåtelse. Hafva vi en gång fått dessa donationsjordar i vår hand, så skola vi väl icke utan vidare släppa dem ifrån oss.

I det lilla samhälle jag representerar försiggår för närvarande en stor regleringsplan, som sträcker sig vida omkring den nuvarande stadsplanens område; men hur vidsträckt denna regleringsplan än är, och låt vara att den kanske är till fyllest för århundraden framåt, så räcker den i alla fall icke fram till stadens mest vidtomfattande donationsjordar. De skola fortfarande ligga utanför. Ja, hur det än må ställa sig med donationsjordarna för framtiden, så menar jag, att med de växlingar, som pågå i kommunalpolitiken, det icke kan vara annat än en betryggande åtgärd att få detta förhållande fullständigt regleradt.

På grund af hvad jag sålunda anført och för öfrigt hvad

som framhållits i utskottets betänkande, anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Pettersson* i Södertälje instämde häruti.

Herr Lindhagen: Till hvad den föregående talaren anförte och äfven friherre Palmstierna utvecklat skall jag bara be att få tillägga några ord med anledning af de inlägg, som kommit från Sala och Västervik.

Herr Rune sade, att i själfva verket är staten här ur spelet; man borde ej vidare räkna med staten. Men då vill jag säga herr Rune, att fortfarande existerar det förhållandet, att staten har donerat denna jord, under villkor att den skulle vara oförytterligt fästad vid städerna; och denna oförytterlighet har haft till ändamål att upprätthålla själfva syftet med dessa donationer. I denna stora och grundläggande punkt är staten icke ur spelet. Frågan gäller sålunda, huruvida staten har anledning att draga sig ur spelet eller icke, frågan gäller, huruvida de exempel, som städerna gifvit på hur de använda denna donationsjord, verkligen lämna de betryggande garantier, om hvilka herr Rune talar, eller om icke tvärtom man om dem kan säga, att spåren förskräcka och att staten, just på grund af erfarenheten af hur städerna, och i all synnerhet småstäderna, här gått till väga, har en synnerligen stor anledning att taga saken under allvarigt öfvervägande, som man brukar säga.

Jag vill också fästa herrar Runes och Camitz' uppmärksamhet på, att man må hafva hvilken uppfattning som helst om frågan, huruvida statens kvarvarande rätt till dessa jordar kan afhändas densamma utan Riksdagens samtycke — detta strider enligt min öfvertygelse mot författningen, och i hvarje händelse kan man hafva sira tvifvel om ett sådant förfarande —, så äfventyra herrar Rune och Camitz genom detta låt-gå-system, att Kungl. Maj:ts beslut vid rättslig pröfning af domstol häfves såsom obehörigt och att dessa försäljningar få gå tillbaka. Det är ju att försätta de små besittningshafvarna, som man här vill gynna, i ett osäkerhetstillstånd; men jag tycker, att det skulle ligga i allas intresse att få denna sak ordnad, så att det icke kan inträffa, att upplåtelser ske genom en myndighet, som kanske icke har rätt att upplåta. På det sättet gynna vi icke de små besittningshafvarna, utan vi hålla i stället ett slags Damoklessvärd öfver dem, som kanske en gång faller tungt öfver deras hufvuden.

Så kommer jag till de där »tillräckliga garantierna», som herr Rune talar om; och jag kan verkligen icke neka till att jag nästan tycker, att de exempel på hur Sala och Västervik gått till väga äro varnande exempel på de »tillräckliga garantier», som här framställts. Hur är det nu i denna sak? Jo, städerna

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

göra till en början än si och än så. Det kunna vi alla vara ense om, att redan detta är ett missförhållande. Det får ej vara än si och än så, utan det skall vara ordning och system i det hela. Och huru många städer beklaga sig icke öfver att de slumpvis och utan att något ändamål tillgodosetts hafva afhändt sig dessa donationsjordar! Jag hörde häromdagen en riksdagsman tala om huru t. ex. Falköping är nästan förtvifladt öfver att det tillåtits stadens myndigheter att så illa handhafva statens gåfva, som de hafva gjort; och det hör man öfverallt.

Här är ju icke meningen att hindra en förnuftig användning af donationsjordarna; och motionären tänker ju, såsom det också säges i motiveringen, mera på den jord, som ännu icke är använd. Det är klart, att i fråga om sådan jord, som redan fått besittningshafvare, den allra största hänsyn måste visas mot dessa. Det kan ju möjligen vara lämpligt att sälja sådan jord mot äganderätt i stället för att upplåta den med tomträtt eller arrenderätt. Men detta skulle ordnas genom den författning, som motionären talar om. Det är ju icke meningen, att hvarje sådan sak skall underställas Riksdagen; men det är meningen, att hela denna sak skulle ordnas systematiskt och under samverkan med Riksdagen, så att Riksdagen hörts öfver frågan i dess helhet och sålunda fått medverka till en författning, som ordnar det hela.

Nu sade herr Rune: I Västervik hafva vi upplåtit donationsjord till ett par industrier, och det har varit mycket bra för staden. Det vill jag icke bestrida; men skall det vara en anledning att låta alla städer, som hafva kvar donationsjordar, slumpa bort dem hur oförståndigt som helst! Inte kan det vara herrarnas mening att föreställa sig, att, om det blir ordnade förhållanden, industrien ej skulle få vara på dessa städers donationsjordar? Tvärtom!

Stockholms stad t. ex. har ordnat på det sättet, att man upprättar stadsplaner för stadens jordar. Nu är detta tyvärr icke donationsjordar, ty Stockholms stad har afhändt sig dem för länge sedan. Hela Kungsholmen har sålunda varit donationsjord. Det hade ju varit alldeles förträffligt, om man hade haft kvar donationsjordarna nu, då man skall till och bygga det stora stadshuset; och särskildt då man tänker på hur värdet sedan har stigit, hade det ju varit alldeles ovärderligt. Men staden har i stället bortslumpat dessa donationsjordar och får nu köpa andra jordar i stället. Men de jordar, som staden sålunda köpt, vill staden behålla och icke förfara med på samma sätt, som Stockholms stad gjort med Kungsholmen, och som herrar Rune och Camitz vilja göra i Västervik och Sala. Nu går man i Stockholm till väga på det sättet, att man upprättar en stadsplan för de områden, som man vill upplåta till bebyggande, och på dessa områden afsättas också vissa delar till industrien och

är det närmast afsikten att upplåta dessa industritomter med tomträtt.

I Tyskland har det visat sig, att tomträtt går bra för industriområden; så den saken böra också vi taga under öfvervägande. Ty hur går det, om man slumpvis kastar ut i marknaden en tomt, bestående af donationsjord, och en industri uppstår på platsen och staden sedan kommer och behöfver ordna området. Jo, då ligga dessa industriella anläggningar i vägen för ett behörigt ordnande, och man har ingen makt öfver dem; och icke nog härmed, när sedan dessa tomter stigit i värde till följd af städernas utveckling och stadsplaneregleringen, då flytta industrierna sin väg och sälja sin mark till andra ändamål än de, för hvilka de upplåtits af det allmänna.

Herr Camitz framhöll också, att det skulle vara ganska bedröfligt, om dessa små besittningshafvare, som hafva sina hus på Sala stads utjord, icke nu också finge köpa sina jordlotter. Jag kan icke tänka mig, att detta beror på att Sala stad skulle behandla dem så grymt, att de måste taga sin tillflykt till den fullständiga äganderätten, intill dess denna sak hinner att ordnas utan jag vill föreställa mig, att staden icke vill behandla dem otillbörligt under den tid, som kan ätgå för att få en lagstiftning till stånd. Men hur skall det bli, om det är så, som herr Camitz sade, att det icke kan upprättas någon stadsplan för donationsjordarna, därför att dessa äro så stora, utan dessa måste slumpvis säljas? Blir det ej så, att när sedan Sala stad en gång verkligen kommer och skall anlägga en stadsplan, då möta kanske öfverallt dessa enklaver, dessa bortsålda jordbitar, som ligga hindrande i vägen? Är det trefligt, är det förutseende från stadens sida, att, då man fått dessa donationsjordar för att de skulle vara till gagn för all framtid, man ordnar så för framtiden, att man i stället blir hindrad på alla sätt?

Jag tycker verkligen, att det ligger något af varnande exempel, af en ganska stor brist på förutseende i den jordpolitik, som herrar Camitz och Rune förorda för Sala och Västervik. Men äfven om de kunna visa, att dessa städer behöfva ha det så, icke är det tillräcklig anledning att hindra andra samhällen, som icke vilja ordna sig så planlöst, från att få en författning för det hela. Jag tycker, att det är något af Manchesterprinciper i de två ärade stadsrepresentanternas uppträdande här, och jag tycker för min del, att Manchester-Sala och Manchester-Västervik icke böra få vara vägledande exempel för oss, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets mycket moderata hemställan.

Herr Camitz: En föregående ärad talare, herr Fornander, yttrade, att det icke vore utskottets mening att lägga hinder i vägen för städerna att i vissa fall försälja sina donationsjordar.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oför ytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord. Ja, läser man utskottets kläm, är det ju visserligen sant, att man däraf icke kan sluta sig till något annat. Men man måste äfven något se på motiveringen i såväl motionen som i utskottets utlåtande; och då får saken ett annat utseende. Jag skall därför be att få uppläsa en liten passus ur motionen. Den står på sidan 4 och lyder sålunda: »Det är sannerligen ingen anledning för städerna att nu vidare lämna ut sin jord till ett byte för det enskilda mångleriet. Staten, som nyligen genom sin lagstiftning inrättat ett särskildt så kalladt tomträttsinstitut för tomtupplåtelse af allmän jord med bibehållande af äganderätten, bör därför liksom i gamla dagar hålla på donationsjordens oförytterlighet samt hänvisa städerna till tomträttsinstitutet och inrättandet af nödiga kreditkassor för ändamålet.»

(Forts.)

Nu har utskottet icke på något sätt tagit afstånd från detta yttrande i motionen, och jag måste väl då komma till den slutsatsen, att om Riksdagen nu bifaller utskottets hemställan, så måste Riksdagen äfven anses hafva godkänt den motivering, som finnes både i motionen och i utskottets utlåtande. Men jag kan väl icke tro, att det är Riksdagens mening att under alla förhållanden förhindra försäljning af sådana jordområden, som nu äro i fråga.

Nu säger herr Lindhagen, att det bara är en tidsfråga, när en stadsplan i Sala kan komma till stånd. Jag skall då upplysa herr Lindhagen om, att det område, på hvilket dessa så kallade tilldelningar äro belägna, är så stort, att det är ungefär en mil mellan de olika slutpunkterna; och att lägga en stadsplan på ett så stort område, det tror jag att hvar och en, som har något praktiskt förstånd för saken, skall inse vara alldeles omöjligt.

Jag tror därför fortfarande, att det är lämpligt, att städerna och Kungl. Maj:t få sköta om den här saken, utan att Riksdagen blandar sig däri.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om afslag å utskottets hemställan.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! En ärad talare på smålandsbänken, herr Fornander, talade om att det vore lämpligt, att städerna lagade så, att jordvärdestegringarna skulle komma dem själfva till godo. Men är det då så säkert, herr Fornander, att det blir någon jordvärdestegring, om ingen bygger, och om jorden användes bara på det gamla viset? Jag kan mycket väl tänka mig, huru det skulle sett ut hemma i Väster-
vik, som här tagits såsom ett varnande exempel — jag skall sedan särskildt resonera med herr Lindhagen om hur det förhåller sig med det varnande exemplet — om icke de industrier, som jag talat om, hade fått göra sina anläggningar och arbetarna bilda sina egna hem där nu skett. Då kunde det allt

hafva händt, att den marken ännu i dag hade legat så som den låg förut. Och när kommer värdestegringen? Jo, när utvecklingen går framåt, när en plats blir bebyggd och det kommer rörelse till stånd, så att folk kan få existensmöjligheter. Men om man låter marken ligga så, som den legat kanske i århundraden, då kan det nog hända, att det icke kommer någon värdestegring. Men jag undrar, om detta är någon särskild vinst.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Vidare talas det om, att nu beklaga städerna sig öfver att donationsjordarna afhändts dem och slumpats bort. Ja, för all del; ty i forna tider gick det till så, att de slumpades bort, det gick till så, att folk fick jorden upplåten med nyttjanderätt på 50 år, men sedan ansågo sig arfvingarna ha äganderätt till den; och på så vis har så småningom verkligen på många ställen marken slumpats bort. Men nu går det inte till så, utan nu är det flera myndigheter, som pröfva, om det är lämpligt, att ett afhändande af mark sker; och då kan intet sådant omotiveradt afhändande ske.

Däri ligger också svaret på herr Lindhagens påstående, att man skulle arrangera ett osäkerhetstillstånd. Ja, i forna tider har det verkligen arrangerats många sådana osäkerhetstillstånd därför, att upplåtelse skett utan kontroll och tillseende af myndigheter, men så är det icke nu, utan nu finnes det här sträng kontroll och många myndigheter, som ha att yttra sig. Jag tror därför, att man nu icke riskerar någonting i den vägen.

Vidare sade herr Lindhagen, att Västervik bör i detta fall stå som ett varnande exempel. Det gick nog lätt att säga, men när herr Lindhagen skulle gå att i detalj tala om olägenheterna af det system, som tillämpats i Västervik, hvad sade han då? Jo, vid ett tillfälle, nämligen på tal om industrierna å donationsjordarna, att han visst icke ville bestrida, att det i detta fall var lämpligt att upplåta mark med äganderätt, och vid ett annat tillfälle yttrade han på tal om Västervik, att det nog kunde vara bra att göra, som man gjort där; men ändå skall den jordpolitik, som tillämpas i Västervik, stå som ett varnande exempel. Jag skall be att få fråga i hvad afseende? Jag skall be att än en gång få stryka under, att det är min fullkomliga öfvertygelse, att den omständigheten, att Västerviks stad under de senaste 10 eller 12 åren ökat sitt innevånareantal med omkring 2,500, att bevillningskronorna på de senaste 6 eller 7 åren ökats med ungefär 40 procent och att skatten i Västervik på de sista åren ökats med endast ungefär 75 öre, under det att staden byggt vattenledning och varmbadhus, kostat hundratusentals kronor på sin hamn m. m., utgifter på tillhoppa bortåt 1,000,000 kronor, så att staden, som förut stått stilla, nu kan anses ha hithörande förhållanden ganska modernt ordnade, tyder på, att Västervik visst icke kan tagas som ett varnande exempel. Allt detta har kostat en milljon kronor, och skatten

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af öförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

har, som sagdt, ökats med endast 75 öre. När man ser, hur befolkningen växer och bevillningskronornas antal tilltager, och hur på alla sätt förhållandena äro lyckliga, då vänder jag mig till herr Lindhagen: Var god och säg mig, hvari ligger det varnande exemplet! — Jag vill säga herr Lindhagen, att ännu äger Västervik många tusen tunnland jord, och vi ha ändock använt omkring 100,000 kronor att köpa in mark nära staden för att hafva kontroll öfver och främja bebyggandet, och detta ha vi gjort just med tanke på framtiden.

Har herr Lindhagen kanske nu fått besked på, huruvida och i hvad afseende Västervik med afseende å jordpolitiken står som ett varnande exempel?

Friherre Palmstierna: Herr talman! Äfven jag känner till, att Västervik är ett verkligt Eldorado, men efter de uttalanden, som dess ärade borgmästare gjorde, har jag blifvit ytterligare bestyrkt i den uppfattningen.

Dock vill jag säga kammarens ledamöter, att då i denna diskussion utskottets talan förts af bland andra herr Fornander och mig, som äro representanter för två så olika riktningar, och då äfven de, som stå på andra sidan, äro representanter för olika partier, är frågan den: Hvilka ha mobiliserat de bästa vapendragarna vid sin sida? Jag tror då, att herr Fornander och jag, som samtidigt föra fram både kammarkollegium och justitiekanslern, äro något bättre beväpnade än de öfriga stadsrepresentanterna.

Jag ber emellertid att få säga det, att under debatten ha framkommit tre olika spörsmål. Det första är detta: Huru bör städernas jordpolitik lämpligen vara anordnad; böra städerna afhända sig donationsjordarna eller icke? — Där föra vi fram själfva lagberedningen, som gör gällande, »att för städers och därmed likställda samhällens jordpolitik den grundsats bör vara ledande, att äganderätten till mark, som ägnar sig till bebyggande, skall i största möjliga utsträckning åt det allmänna bevaras.» Detta har också tagit sig ett spår i lagberedningens arbete i det förslag jag förut omnämnt.

Emellertid vill jag säga, att utskottet i sin motivering — och det är den motiveringen kammaren har att stödja sig på — för ingen del uttalat, att under alla förhållanden jorden icke skall få säljas. Tvärtom framskymtar i utskottets utlåtande, att äfven om utskottet i princip häfdar lagberedningens uppfattning, det dock är af den åsikten, att det gifves vissa tomtdelar och dylikt beträffande hvilka det kan vara lämpligt, att försäljning kommer till stånd. Jag tror, att när man är inne i den praktiska kommunalpolitiken, man öfverhufvud taget icke kan stå på en annan ståndpunkt, än att försäljning blir lämplig i åtskil-

liga fall, men det är den allmänna, den generella regeln det här gäller att få fram.

Nu sade herr Rune: Hur skulle det ha gått med de industriella anläggningarna i Västervik, om de icke fått köpa af dessa donationsjordar? Ja, jag kan ju icke med någon sakkänedom direkt yttra mig om västerviksförhållanden, men jag vill påpeka för den ärade borgmästaren från denna vackra stad, att såväl i Linköping som Göteborg man funnit lämpligast att använda tomträten. Sålunda vet jag, att i Linköping förslag i detta afseende förelegat — om man där hunnit till något beslut, har jag mig icke bekant — däremot vet jag, att det i Göteborg föreligger ett beslut i frågan. Göteborgs stadsfullmäktige ha beslutat upplåta industriområden just med tomträtt till gagn för såväl industrierna som staden själf. Här i Stockholm vet jag, att det spørsmålet är uppe. Herr Rune skall sålunda icke ställa sig afvisande med båda händerna, då det i praktiken på andra håll visat sig, att det kan rätt väl gå för sig.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Nu ber jag att få säga, att fränsedt den olika uppfattning, man i allmänhet kan ha angående städernas jordpolitik, fränsedt den uppfattning, som herrar Rune, Jeansson, jag och några andra kunna ha, så är det här fråga om en speciell sak; det är kronans jord, som det här är fråga om, såsom också justitiekanslern menar. Sålunda är det en helt annan skiftning, som bör komma in i debatten. Man kan dock icke handla och vandla med denna jord, precis hur man vill, då justitiekanslern och kammarkollegium gjort det uttalande, som vi här sett.

Nu vet jag mycket väl, att min ärade vän herr Rune är särdeles stark i juridiken och en ovanligt intresserad kommunalman, och jag drager mig därför i det längsta att efter ett anförande, som det han nyligen haft, läsa upp ett yttrande, som kammarkollegium haft, men då det gäller att förringa de starka argument, med hvilka han sökt påverka kammaren, så måste jag göra det. Så skrifver kammarkollegium om den vanligaste orsaken till donationsjordarnas afhändande, att det berott på »oförstånd och godtycke hos de kommunala myndigheterna.» Jag vill icke säga, att kammarkollegium har rätt i detta påstående, jag har endast velat framföra, att kammarkollegium sagt, att det gått till på det sättet; jag vet, att herr Rune för sin del på intet vis är oförståndig, men i alla fall kan det ju finnas sådana, som äro det.

Nu vill jag återföra saken till det spørsmål, den egentligen rör, nämligen att det ursprungliga ändamålet med donationsjordarna bör bevaras. Där har jag nöjet vara ense med såväl herr Rune och herr Jeansson som också de öfriga stadsrepresentanterna. Detta är i själfva verket det väsentliga i denna motion, det väsentliga i hela den föreliggande frågan, att när donationer blifvit gjorda till städerna, samhället också skall hafva varaktig

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

nytta af desamma. Det väsentliga, det som förenar oss alla, kommer alltså fram vid bifall till motionen. Det som är den stora bristen i 1899 års förordning är, att det icke finnes minsta garanti för, att nyttan med donationen blir bevarad åt framtida släkten. Finner kammaren det verkligen lämpligt, att när kronan i detta afseende gjort uppoffringar under långliga tider till städernas förmån, allt detta sedermera under trycket af en viss åskådning skall öfvergå snart sagdt i enskild hand? Det är bara en enda generation, som på detta sätt får direkt nytta af donationen. Sedermera under kommande tider blir det andra generationer, som surt få känna, hvad det betyder, att donationen icke stannat vid det ursprungliga syftet. Trots att vännen Rune gör flitiga anteckningar på papperet, så tror jag, att han icke kan låta bli att gå med på min ståndpunkt, att man på allt sätt bör bevara syftet med donationen, på det att äfven kommande släktled må kunna få nytta af densamma. Det var det andra spørsmålet.

Så ha vi det tredje. Det rör de konstitutionella förhållandena. Hur vill kammaren, att vi skola göra, när vi ha ett sådant uttalande af justitiekanslern, som i utskottsutlåtandet anföres, och när olika personer, som man rådfrågat, haft den uppfattningen, att detta verkligen är något, som berör 77 § regeringsformen? Kan det under sådana förhållanden vara lämpligt att nu afslå motionen? Nej, är frågan väckt, och gäller det att bevaka kronans rätt i Riksdagens Andra kammare, så undrar jag, om man verkligen kan vara tveksam om att bifalla utskottets hemställan; i all synnerhet som kronans eget ombud ställt sig på den ståndpunkten, att han anser, att något måste göras.

Emellertid vill jag här i kammaren på det allra bestämdaste göra det uttalandet — och jag har också under alla förhållanden velat reagera mot, att städerna på ett eller annat sätt skola komma under förmyndarskap af staten — att jag är mån om, att den kommunala själfstyrelsen icke skall undertryckas, men jag kan icke finna, att här själfstyrelsen i detta afseende kommer att bli inskränkt; tvärtom tror jag, att från den allmänna kommunalpolitikens synpunkt det skulle vara välgörande att få dessa förhållanden reglerade. Jag vet kommunalmän, som i det afseendet yttrat, att det vore väl, om vi någon gång i denna invecklade fråga finge en författning till stånd, som kunde gälla det hela, så att man visste, hur man hade det. Frånsedt att det är en konstitutionell fråga och frånsedt att det är ett spørsmål, som går ut på att bevara det ursprungliga ändamålet med donationerna, så innebär detta förslag en rent praktisk åtgärd, och för den skull hemställer jag om kammarens bifall.

Herr Bogren: Herr talman, mina herrar! Eftersom en talare kommit att nämna Falköping som ett exempel på sådana

städer, hvilka på sätt af kammarkollegium antyds, förlorat sina donationsjordar, ber jag att få yttra några ord.

Falköpings stad erhöll genom kungl. bref af år 1627 tvenne gårdar, Ranten och Vallensten till sitt behof för tomter och kåltäppor. Dessa båda gårdar kommo sedan någon tid under släkten Ahlströms dispositionsrätt, men blefvo återigen genom hänvändelse till Kungl. Maj:t fräntagna de Ahlströmska arfvingarna och tillägnade staden, men med uttryckligt villkor, att dessa gårdar eller delar af dem icke under några omständigheter finge afhändas staden. Så har dock sedermera skett. Båda dessa gårdar äro nu i enskild ägo. På hvad sätt det skett, därom vädjar jag återigen till kammarkollegii uttalande, det måtte ha skett genom dels oförstånd och dels förbiseende.

Emellertid är det nu så, att på hvardera af dessa båda gårdar ligger en statens järnvägsstation. Bebyggandet går i riktning att koncentrera sig just kring dessa bägge järnvägsstationer. För vinnande af utrymme för tomter, måste staden köpa den ena gången efter den andra af sin egen jord. För några år sedan köpte vi ett litet fält för 40,000 kronor af en jord, som var vår enligt kungl. bref. I fjol köpte vi ett stycke för 32,000 kronor af en jord, som likaledes var vår. Vi måste så småningom köpa in båda gårdarna, men till hvilket pris! Jag beklagar därför bittert, att det förslag till åtgärder, som här framstälts, ej framkommit och blifvit verkliggjordt för åtminstone 20 år sedan.

Jag vill taga ett annat exempel. Af kronoallmänningen på Mösseberg erhöll staden Falköping genom kungl. bref ett visst område på omkring 50 tunnland till mulbete. År 1864 företogo sig 49 tomtägare i staden att privatim skifta den där allmänningen och sedan sälja sina skiften till ett badbolag. Om nu stadens invånare vilja gå upp på detta sköna berg, som utgör deras bästa rekreatiionsplats, ja, då få de betala 25 öre, betala för att få gå upp på sin egen jord! Och för att arbetare och barn icke skola smita dit upp och få en nypa frisk luft, har badbolaget satt upp ett högt taggträdsstängsel omkring, för att ingen skall kunna komma dit utan att betala sina 25 öre. Och dock har staden enligt kungl. bref rätt att disponera öfver denna jord.

Jag har endast velat anföra detta för att herrarna skola förstå, huru bittert jag beklagar, att den nu föreslagna åtgärden icke kommit till utförande för 20 år sedan. Jag anser därför, att en dylik åtgärd, med hänsyn till hvad som händt, är mycket berättigad.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandström: Herr talman! Jag skall inte blanda mig i den pågående striden mellan stadsrepresentanterna, och jag skall

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtrytlighet donerade jord.

(Forts.)

icke heller närmare ingå på den konstitutionella frågan. Beträffande denna vill jag endast uttala, att det icke synes mig fullt klart, huruvida denna jord är af den beskaffenhet, som afses i det åberopade lagrummet i regeringsformen. Men naturligtvis bör denna fråga utredas, och om det då skulle befinnas, att dessa jordar falla inom den kategori af jord, hvilken icke bör få afhändas utan Riksdagens samtycke, så finnes det naturligtvis icke någon anledning för Riksdagen att afstå från denna sin rätt. Men lika tydligt är det, att denna Riksdagens rätt i så fall måste utöfvas i form af generella beslut och icke genom beslut i specialfall, hvilket vore synnerligen opraktiskt.

Hvad jag närmast vill fästa mig vid är den röda tråd, som går igenom utskottets utlåtande om det innehåll, som det kunde vara önskligt att ge denna reglering för framtiden, som här ifrågasättes. Det är nämligen så, att syftet med den åstundade regleringen skulle bli det, att stadsjorden i möjligaste mån skulle tryggas åt kommunen, så att den fortfarande stannar i kommunens ägo. Nu vill jag säga, att denna princip synes mig vara fullkomligt riktig, men härvidlag måste man emellertid se till, att de upplåtelseformer, som för närvarande stå lagstiftningen till buds i och för ett sådant förfarande, äfven räckta till och äro ändamålsenliga och praktiska, så att detta kraf på att kommunen fortfarande må behålla sin jord kan förenas med kommunens kraf på framåtskridande, utvecklingsmöjligheter och tillgång på nödiga bostäder. Enligt min mening är detta för närvarande icke förhållandet.

Vi ha haft i våra städer ett gammalt upplåtelseinstitut, som varit ganska tillfredsställande både från deans och andra synpunkter. Det är den gamla upplåtelsen mot tomtöre, som praktiserades på det sättet, att tomterna upplätos mot så kallade rörliga tomtören. Tomterna betraktades och behandlades såsom fast egendom; de lagforos och in-tecknades. För nyttjanderätten till dessa tomter upptogo städerna en viss tomtöresafgift, som sattes i ett visst förhållande till tomternas dåvarande värde. Tid efter annan, hvart tjugonde år eller så, höjdes denna afgift i mån af tomtens stigande värde. På det sättet hafva i Gäfle upplåtits öfver tolfhundra tomter, medan de »fasta tomterna» kanske utgöra mellan tre- och fyrahundra. Man fann sig synnerligen väl af detta upplåtelsesätt. Staden följde med de stigande tomtvärdena och det var ytterst lätt att förvärfva tomter för inbyggarna. Byggnadsverksamheten främjades, och tomterna kunde bebyggas med relativt små åbyggnader. Egnahemsfrågan har därför varit till väsentlig del löst i Gäfle.

Emellertid led denna upplåtelseform af en betänklig brist, nämligen faran att stadsfullmäktige genom ett beslut skulle kunna tio- eller tjugodubbla tomtörens till skada för såväl tomtägarna som i synnerhet in-teckningshafvarna. Denna fara har

på senaste tiden blifvit mer och mer betonad, och det var kanske också med hänsyn till dessa betänkligheter, som lagberedningen, i sitt förslag till nya nyttjanderättslagen, hemställde, att alla dylika upplåtelseformer skulle för framtiden förbjudas, hvilket äfven blef statsmakternas beslut. Jag tror, att det är mycket beklagligt, att man kom till ett sådant resultat. Enligt min åsikt hade det varit bättre, om man gått ut ifrån det gamla tomtöresinstitutet och beredt trygghet för tomtägare och in-teckningshafvare genom att fordra Kungl. Maj:ts samtycke för giltigheten af ett beslut om tomtörens höjning.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Man valde emellertid icke den vägen utan tog alldeles bort dem, så att numera få tomter icke upplåtas mot tomtören. I stället gaf man den s. k. tomträkten och trodde, att man därmed gifvit full valuta. Nu lär visserligen tomträkten ha kunnat praktiseras i Stockholm och möjligen i Göteborg. Jag känner ej, hur det kan vara i andra städer, men friherre Palmstierna nämnde, att det hade beslutats på en del andra håll att tillämpa dylik upplåtelseform, särskildt för industriella ändamål. Men det skulle vara af mycket stort intresse att få veta, om det verkligen kommit personer, som gått in på att taga tomter under denna upplåtelseform. I Gäfle har det redan för 3 à 4 år sedan fattats beslut om införandet af tomträtt, och vi ha gjort i ordning tomt-upplåtelseformer, men såvidt jag vet, har icke någon anmält sig, och vi ha icke kunnat upplåta en enda tomt. Jag tror, att detta institut — om man frånser våra största städer, där ju en i och för sig mindre lämplig upplåtelseform på grund af de höga tomt- och bostadspriserna kan pressas fram — har svårt att bli populärt i Sverige. Åtminstone är det ytterligt svårt att lancera det i Gäfle, och jag tänker, att förhållandena äro analoga i öfriga städer.

I den mån detta resonemang är riktigt, äro städerna sålunda hänvisade till att antingen sälja sina tomter, om staden är tomtägare i stor utsträckning, som Gäfle är, eller också att låta byggnadsverksamheten afstanna. Jag menar således, att om man vill befrämja det syftet att åt kommunerna bevara deras jord, så är det ingalunda tillräckligt att upprätta något reglemente för huru donationsjordarna skola förvaltas, och lägga hinder i vägen för deras afhändande, utan det fordras andra, mera genomgående lagstiftningsåtgärder, och man får lof att se till, att det skapas en upplåtelseform, som är mera användbar och har utsikt att bli mer populär än tomträtsinstitutet. Till dess detta skett, tror jag man får vara ganska försiktig, då det gäller att lägga ytterligare hinder i vägen för städernas rättighet att med vederbörligt tillstånd — det må nu lämnas af Kungl. Maj:t eller i en författning, gifven af Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt — förfara i detta hänseende. Men i alla fall, vill man hindra stä-

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord. (Forts.)

derna att afhända sig sin jord, så behöfs det andra åtgärder för det ändamålet.

Herr *Petrén* instämde i detta anförande.

Herr *Lindhagen*: Jag ber endast att gentemot herr *Rune* få erinra om, att äfven Stockholms stad har tillväxt i invånarantal och beskattningsbelopp. Men det har icke varit förorsakadt af att staden slumpat bort sina donationsjordar, utan har berott på den allmänna utvecklingen öfver hufvud. Det har varit så, att just till följd af denna uppblomstring, som Stockholms stad haft i likhet med Västervik, har Stockholms stad fått skaffa sig andra jordar, i stället för dem, som staden afhändt sig. Och om nödvändigheten häraf hafva Stockholms stadsfullmäktige, oafsedt hvilken partiställning de intagit, varit ganska ense. Ty det stora flertalet af de invånare, som bo i en stad, ha icke några egna hem, utan äro tvungna att hyra. Härigenom bli de utsatta för risken af en ständig höjning af hyran, och att de kanske endast få bo ett år i sänder på samma ställe. Därför har det varit nödvändigt att skaffa sådana förhållanden i Stockholm, att stadens invånare kunna bo tryggt på ett område utan att behöfva vänta att ständigt blifva uppsagda, och att de få bo på ett sådant sätt att de slippa få hyran höjd för hvart år, om det vill sig riktigt illa.

Hvad jag äsyftade, då jag sade, att exemplet från Västervik icke var uppmuntrande, var att opponera mig mot själfva den jordpolitik, som herr *Rune* gjort sig till taleman för. Den gick ju ut på, att man icke bör reglera dessa förhållanden på något sätt, utan lita på att alla städer handla förståndigt och klokt. Det är detta, som jag för min del tror, att man icke alls får göra, och när det finnes författningar, som reglera en mängd förhållanden och äfven stora förvaltningar, såsom våra kommunalförfattningar göra, hvarför skall det då vara omöjligt att tänka sig en författning äfven i detta viktiga afseende?

Herr *Rune* ville nu emellertid, att man skall låta det gå på en slump, så att den ena staden får göra så och den andra så, och han hade den förhoppningen, att allt skulle bli tillfredsställande under den kontroll, som på administrativ väg utöfvas af Kungl. Maj:t. Men jag kan icke lita enbart på denna kontroll hos Kungl. Maj:t, ty den måste ju bli schablonmässig på grund af mångfalden af ärenden. Dessutom kunna äfven göra sig gällande olika synpunkter, om hvad som är till en stads sannskyldiga nytta. I sådant fall har man ansett, att bägge statsmakterna böra anlägga de riktlinjer, som man bör följa.

Herr *Rune* medgaf i alla fall, att det var riktigt, att, när staden fick rätt att sälja sådan jord, det vid försäljningen inflytande kapitalet fonderades. Ty meningen med dessa dona-

tionsjordar var, att de skulle vara oförytterliga och lända städerna till varaktigt gagn för all framtid. Men han sade, att den saken, att icke alla skola tänka på stadens bästa, behöfva vi icke vara rädda för, ty det göra vi i Västervik. Ja, men herr Rune, det gör man icke öfverallt, och hvem vet, om Västervik alltid får behålla sin nuvarande framsynte borgmästare. Det kan komma en annan, som förfar alldeles som på andra håll, och då går fonderingen all världens väg. Man skall icke tro för godt om sina efterträdare, herr Rune. Jag tror, att man i allmänhet skall taga människorna sådana de äro, och betrakta dem som högst vanskliga subjekt.

Herr Camitz sade nyss, att han också tyckte, att donationsjordarna borde fonderas, men att detta icke låge inom motionens ram, och herr Rune ansåg, att motionären kunde komma igen en annan gång och då ånyo väcka motionen i en annan form och med upptagande af förslag därom. Men man vet icke alls om jag blir omvald, eller om jag tager emot omval. Och för öfrigt i den författning, som motionären påkallat, skulle ju såsom en detalj ingå äfven denna bestämmelse, om att när det ges tillstånd att sälja, skall försäljningssumman fonderas. Motionens ram är så vid, att herr Rune kan få in där nästan hvad som helst, äfven denna lilla detalj, och då skulle väl herr Rune, antar jag, också följdriktigt kunna yrka bifall till motionen, åtminstone med den af honom förordade begränsning, hvilken jag dock ej kan förorda.

Herr Sandström medgaf, att det borde vara ordning och reda i de här sakerna och hade äfven den uppfattningen, att staden ej bör afhända sig äganderätten öfver sin jord. Men han framhöll, att tomträtten icke är tillräcklig upplåtelseform och visat sig ej gå i Gäfle. Ja, på visst sätt kan jag gifva honom rätt däri, ty vi behöfva äfven andra upplåtelseformer för vissa ändamål, såsom då det skall byggas någon storartad byggnad på enskildt initiativ. Då kan man knappast begära, att tomträtten skall vara tillräcklig, utan då behöfves ett institut, som medger en vidsträcktare besittningsrätt för detta ändamål, dock endast så länge som tomten i fråga användes för detta ändamål, så att jorden, när området icke längre tages i anspråk för ändamålet i fråga, skall falla tillbaka till staden. Någon sådan författning finnes emellertid icke. Såvidt jag förstod herr Sandström rätt, har man i Gäfle gått så till väga beträffande tomträtten, att man blott uppgjort en stadsplan för tomträttsupplåtelser och så väntat på kunder. Att det då icke kan bli något resultat är ju alldeles gifvet, ty det är icke nog med att säga: här finnas tomter mot tomträtt. Man måste också skapa kredit, man måste älska tomträtten, så att man kan gifva den det stöd, som den behöfver, då den skall sättas ut i världen. Ett verksamt kreditinstitut var den första åtgärd man tänkte på

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförfytterlighet donerade jord.

(Forts.)

här i staden, ty man insåg, att hela institutet annars vore fullkomligt dödfödt. Därför skapades här genom samverkan mellan enskildt och kommunalt initiativ en kreditkassa, och så snart den kom till stånd har tomträtten slagit igenom, och på två år ha vi här, tack vare tomträttskassan, fått en förstad med 2,000 invånare, hvilka alla bygga på mark, innehafd med tomträtt. Nu har jag sett en uppgift, att man äfven i andra städer börjat inse behovet af dylika kreditanstalter och att man där uppställt på programmet inrättandet af tomträttskassor. Så får man väl göra också i Gäfle, ty annars komma nog inga spekulanter, helst som man vet, att bankinstitut och andra låneinrättningar för närvarande stå så främmande för detta institut, att man endast med största svårighet kan erhålla lån för sådant ändamål.

För öfrigt vill jag gentemot herr Rune säga ytterligare det, att det ingalunda är meningen att hindra sådana industrier, som nu vuxit upp vid Västervik. Innan en sådan författning kommit till stånd, bör det kunna lämnas medgifvande till upplåtelse för mycket brådskande ändamål, men icke bör man slopa det hela och lägga allt platt och öde för de efterkommande, blott därför att i dag eller i morgon man tycker att det är lämpligt att upplåta mark till en fabrik här eller där. Man får väl söka vara patriot äfven i Västervik och se på hela landets intresse och ordna saken så, att man kan lägga det förståndigt för framtiden. För öfrigt torde det som sagdt vara mycket ovissit, om dessa upplåtelser på administrativ väg stå sig; för min del skulle jag såsom domare slopa dem. Det är väl viktigt för dessa fabrikers innehafvare att få klart, huruvida upplåtelsen är laglig, så att den icke kan processas ifrån dem, och det är viktigt att, om den icke är laglig, få saken ordnad så, att den blir laglig.

Herr Rune: Det var då äntligen väl, att jag fick reda på, hvori oriktigheten består i den jordpolitik uti Västervik, som jag gjort mig till målsman för, och hvarför den stad, jag representerar, i detta fall skall stå såsom varnande exempel. Herr Lindhagen säger nu, att denna politik går ut på att donationsjorden skall slumpas bort utan vidare ordning. Jag har talat om, att vi upplåta mark till fabriksstomter, och jag har talat om, att vi upplåta mark till egna hem. Ja, tänk, just de båda sakerna gillar herr Lindhagen. Det är ganska naturligt, sade han ju nyss, att icke stora fabriker kunna nöja sig med tomträtten, utan att de behöfva andra starkare garantier, att de behöfva äganderätt. Vidare beskref han målande, hur ledsamt det var i Stockholm, hur arbetarne där drefvos hvarje år än hit än dit, och att de behöfde något ställe, där de kunde få bo i fred. Det är precis detsamma som jag funnit hemma, och därför har jag

yrkat, att dessa arbetare skulle få köpa med äganderätt tomter, där de skulle bygga sitt hem och där de sedan skulle kunna bo alldeles utmärkt bra. Jag tror, att herr Lindhagen och jag bli ense till slut, om vi hålla på litet längre. Jag tycker att det är märkvärdigt, att herr Lindhagen på detta sätt illustrerar detta varnande exempel, denna lät-gå-politik och detta sätt att slumpa bort jord.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af öföfrytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Vidare säges det här, att kammarkollegium har talat om, att det har existerat oförstånd och godtycke, då det varit fråga om upplåtelse af donationsjord. Ja, jag har erkänt, att det *har* rådt ett oefterrättlighetstillstånd, och därmed har jag vitsordat, att herr Bogren har rätt, när han säger, att det är beklagligt, att förhållandena varit så ordnade, men, mina herrar, det äro de ju icke längre. Vi ha dock fått fastslaget, att städerna icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd kunna göra sådana upplåtelser, och öfver desamma höras magistrat, Konungens befallningshafvande och kammarkollegium. Då frågar jag: kan man då säga, att det för närvarande icke råder någon ordning? Jag tycker att det är orätt att påstå något sådant. Jag är öfvertygad, att hade denna ordning rådt, såsom herr Bogren säger, för 20 år sedan, så hade förhållandena nu varit annorlunda. Vi få se saken sådan den ligger *nu*, icke sådan den *varit*.

Vidare säger friherre Palmstierna, att man måste se denna sak praktiskt. Ja, det är just hvad jag söker göra. Jag söker få det därhän, att städerna skola få ordna dessa förhållanden på det sätt, som de anse mest praktiskt och lämpligt, men dock under nödig kontroll. När friherre Palmstierna talar om, att man i Göteborg gjort på ett sätt och på andra ställen på ett annat, så vill jag påpeka, att det är just det jag vill, att stadsfullmäktige skola få föreslå det sätt, som synes lämpligast, och sedan skall detta underkastas nödig kontroll. På den vägen är jag öfvertygad, att man skall komma till ett godt resultat.

Friherre Palmstierna tyckes icke ha fullt klart för sig, att jag yrkat på, att de vid försäljningen inflytande medlen skola fonderas. Den saken synes herr Lindhagen emellertid ha fullt klart för sig. Men om jag då är ense med dem härutinnan, vill jag fråga: tycka herrarne, att det kan fordras, att om jag finner, att det ligger något beaktansvärdt uti motionen, jag här på stående fot skall formulera ett yrkande? Det är minsann icke så lätt att gifva ett dylikt yrkande den rätta formen. Jag tror för min del, att, när det kommer fram en motion med något beaktansvärdt både i motivering och kläm, men med något annat därjämte, som man bör akta sig för, det är lämpligast att säga: den och den saken är beaktansvärd, och vi hoppas, att den kommer åter, vare sig genom denne motionär eller någon annan, men vi kunna icke taga det hela såsom det ligger. Vilja de herrar, som påyrka, att jag skulle framlägga ett bestämdt for-

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

muleradt yrkande, själfva komma fram med ett förslag till uttalande angående fondbildningen, så skall jag gärna se till, huruvida jag kan vara med på förslaget, och om det är möjligt gå med dem. Men så länge de yrka bifall till framställningen i dess helhet, vill jag icke komma med ett separat förslag, som jag på stående fot skulle göra upp, utan jag anser, att rätta gången är den att nu afslå motionen och nästa gång taga i öfvervägande den fråga, som verkligen är beaktansvärd.

Herr Staaft: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till, att jag under öfverläggningens gång allt mer och mer fått den uppfattningen, att utskottets utlåtande — och särskildt klämman däri — måhända icke är i alla afseenden fullt lyckligt och träffande affattadt. Klämman består nämligen af två särskilda hemställanden: dels »att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke», och dels »att ett öfvervägande måtte äga rum, huruvida ej disposition öfver denna jord bör, såvidt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan afven af Riksdagen». Det skulle således af klämman vilja synas, som om det vore två särskilda saker, om hvilka utskottet här uttalat, att de båda hvar för sig äro önskvärda. Af öfverläggningen förefaller det emellertid, som om i själfva verket afven de ifrigaste anhängarna af de här uppställda önskemålen skulle vara fullt belättna, ifall nya föreskrifter, utfärdade under medverkan af Riksdagen, till ordnande af ifrågasvarande förhållanden kunde komma till stånd. Måhända kunde man uppfatta det första ledet af utskottets kläm som en allmän princip, nämligen att afven i fråga om denna jord Riksdagen borde ha något att säga, af hvilken allmänna princip det senare ledet af klämman skulle utgöra en tillämpning, nämligen att Riksdagen lämpligen borde ha att säga just det, som ligger i Riksdagens medverkan till utfärdandet af nya generella föreskrifter i ämnet.

Jag tror emellertid, att den första delen af klämman kanske varit ägnad att väcka någon oro, emedan i densamma nästan synes ligga den tanken, att Kungl. Maj:t skulle behöfva för hvarje särskildt fall ingå till Riksdagen med en framställning och att det skulle göras till föremål för Riksdagens öfverläggning och beslut, huruvida i det eller det fallet ett afhändande bör äga rum.

Ifall jag i denna min uppfattning har rätt, vill det synas mig, som om det riktigaste vore att låta första delen af klämman såsom i själfva verket icke behöflig bortfalla och att forma hemställan på följande sätt: att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att ett öfvervägande måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord bör, såvidt på staten ankommer, närmare ordnas

genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.

Jag tillåter mig, herr talman, framställa anhållan, att proposition måtte göras på detta förslag såsom särskildt yrkande.

Med herr Staaff förenade sig herr *von Schéele*.

Friherre Palmstierna: Herr talman! Jag vill säga min fortfarande högt aktade vän, herr Rune, att hvad jag nämnde om möjligheterna att använda tomträtt för industrien afsåg endast att vara ett bemötande, när han framhöll Västerviks exempel såsom varande den *enda* möjligheten. Jag tror, att han kan vara fullt förvissad, att ingen kraftigare än jag håller på kommunernas själfstyrelse och rätten för de kommunala myndigheterna att inom lagens ram utöfva största möjliga bestämmanderätt.

Jag vill äfven säga beträffande hvad herr Sandström yttrade, att jag för min del kan instämma i nästan alla hans uttalanden, och hans anförande var enligt mitt förmenande särdeles välbetänt. Det är onekligen så, att vi behöfva nya upplåtelseformer, och detta är ju också helt naturligt. När en ny tid kommer med andra synpunkter, kräfras också andra former att röra sig i. Emellertid börjar tomträdden nu vinna terräng i olika samhällen, och jag ber att få hänvisa herr Sandström till ett utlåtande, afgifvet af ett Första kammarens utskott, i hvilket utlåtande åtskilliga data finnas angifna.

Nu har herr Staaff framställt ett särskildt yrkande i den föreliggande frågan, och jag ber då för min del få säga, att såvidt jag kan se, utskottet icke bör ha något att erinra mot att biträda det af honom framlagda förslaget. Utskottet bör ha så mycket mindre däremot, som den förra delen af klämman åsyftar spörsmål, som kanske icke oundgängligen behöfva upptagas till behandling just i detta sammanhang, utan som kunna komma före senare, när frågan om författningens innehåll kommer på Riksdagens bord. Då kan det bli ytterligare tillfälle att tala om denna sak.

Tills vidare bör således hela kammaren kunna ena sig om det yrkande, som framstälts af herr Staaff, och äfven jag för min del vill med frånträdande af det yrkande, som jag förut under debatten framställt, förena mig med herr Staaff. Enligt hvad jag har erfarit, har ej heller motionären något att erinra mot ett bifall till detsamma.

Herr Fornander: Då ändamålet med utskottets hemställen fullt ut tillgodoses med den formulering, som herr Staaff nu senast gjort, skall jag be att få instämma i hans yrkande och återkalla mitt förra yrkande.

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.
(Forts.)

Ang. dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Herr Lindhagen: För att det icke skall stå i protokollet något, som kan föranleda till den missuppfattningen, att jag skulle anse, att icke fabriker böra uppföras på mark innehafd med tomträtt, vill jag säga, att jag anser, att äfven mark för sådana ändamål med stor fördel bör kunna upplåtas med tomt-rätt. I den betydande industristaden Mannheim, där det finnes stora industriområden af den mest moderna beskaffenhet, sker upplåtelse däraf med tomträtt.

Stockholms stad har icke fått sitt industriområde färdigt, och därför vet man ej, huru erfarenheten utfaller. En del industriidkare ha sagt, att de icke ha något mot tomträtt, andra åter ha förklarad, att de helst vilja ha upplåtelse med full äganderätt.

Hvad nu angår det nya förslag, som här blifvit framlagd, så vill jag säga, att utskottets kläm fullt öfverensstämmer med motionens, och jag finner den lyckligt affattad. Men jag kan också godtaga herr Staaffs framställning och skall således, herr talman, be att få återtaga mitt förra yrkande och instämna med herr Staaff.

Herr Rune: Herr talman! Jag ber att få nämna, att jag efter den debatt, som nu förekommit och som lämnat ett direktiv i saken, icke har något emot att förena mig i det yrkande, som framställts af herr Staaff. Jag vill dock därtill lägga, att jag kan vara med om detta yrkande endast under den förutsättning, att det antages med uttryckligt ogillande af utskottets motivering. Ty denna innehåller hvarjehanda saker, som gå i annan riktning, än jag anser dem böra gå, och därför kan jag ej vara med om den föreslagna klämman under andra villkor, än att motiveringen ogillas. Jag tar för gifvet, att detta äfven är herr Staaffs mening, då ju mycket väl hans yrkande kan tolkas som ett nytt yrkande äfven i afseende å själfva dess motivering. Men för att detta skall blifva riktigt klart uttryckt, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Staaff föreslagna klämman med uttryckligt ogillande af motiveringen.

Häruti instämde herr *Vahlquist*.

Herr Staaff: Jag ber, herr talman, att få erinra om, att jag uttryckligen framhöll, att jag framställde mitt yrkande såsom ett »särskildt» yrkande. Däraf följer, att den, som bifaller detta yrkande, ej det ringaste uttalat sig om utskottets motivering, vare sig gillande eller ogillande. Det särskilda yrkandet står för sig och mot de öfriga yrkandena.

Herr Lindhagen: Jag har samma uppfattning af saken som herr Staaff, och jag kan därför icke slå öfver till den rakt motsatta ståndpunkten och uttala mitt ogillande af motiveringen.

Meningen med herr Staaffs yrkande är ju, att man, oafsedt huru man vill motivera saken, skall få till stånd en utredning af hela frågan, och jag har instämt med herr Staaff under de förutsättningar, som jag framlagt för kammaren.

Ang. dispositionen öfver den till ständerna under villkor af oförtytterlighet donerade jord.

(Forts.)

Herr Rune: Herr talman! Det senaste anförandet gör, att jag ändå klarare inser, att jag icke utan ett bestämdt uttalande kan vara med om den af herr Staaff föreslagna klämman. Jag hade kunnat ansluta mig till densamma, därest icke herr Lindhagen kommit emellan. Men att herr Lindhagen och jag, som ha olika uppfattning om motiveringen, skulle lämna detta åsido och samlas under en gemensam hatt, kan jag icke vara med om. Han yrkar bifall till herr Staaffs förslag med åberopande af den i betänkandet förekommande motiveringen, hvilken han anser vara riktig, men som jag ogillar. Det är därför bäst att vi hålla våra yrkanden isär. Då får kammaren afgöra, om den vill ansluta sig till den motivering, som herr Lindhagen stöder sig på, eller kammaren ogillar denna motivering.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Herr talmannen framställde härefter propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å såväl berörda hemställan som ock den i ämnet väckta motionen, 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det af herr Staaff under öfverläggningen framställda yrkandet, samt 4:o) bifall till herr Runes yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med den under 3:o) upptagna propositionen.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 7.

Vidare fanns å föredragningslistan upptaget Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, angående en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 266, hade herr *Gripenstedt*, med instämmande af fjorton andra ledamöter af kammaren, yrkat, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes meddela de föreskrifter i afseende på hushållningssällskapens verksamhet och organisation, till hvilka i motionen angifna synpunkter kunde föranleda, samt i de delar hvartill Riksdagens medverkan kräfdes för densamma framlägga erforderliga förslag.

Utskottet hemställde, att Andra kammaren i anledning af förevarande motion för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes

Ang. hushåll-
nings-sällska-
pens verksam-
het och orga-
nisation.

(Forts.)

gå i författning om en utredning rörande hushållningssällskapens verksamhet och organisation i närmare uti utlåtandet angifvet syfte samt på grund häraf vidtagna de åtgärder, hvartill utredningen ansåges böra föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herr *Fornander*, med hvilken herrar *Malmborg* och *Åkesson* förenat sig och som ansett, att utskottet bort hemställa, att herr *Gripenstedts* ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda; samt

af herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till:

Herr *Gripenstedt*, som yttrade: Herr talman! Med tack till utskottet för den välvilliga och sakliga behandling, som kommit min motion till del, ber jag att få göra några erinringar i anledning af den vid utlåtandet fogade reservationen af herr *Fornander* m. fl.

Jag skulle, så förmena reservanterna, ej hafva någon anmärkning att framställa mot hushållningssällskapens sätt att använda sina disponibla medel och mina anmärkningar skulle således blott vara af formell art. Detta är fullständigt oriktigt. Jag har endast sagt, att *äfven om* ingen anmärkning »vore af behovet påkallad», skulle det vara af intresse att ägna någon uppmärksamhet åt sällskapens medelförvaltning, då det rör sig om så stora belopp. Med afsikt har jag ej velat ingå på frågan huruvida några grundade anmärkningsanledningar i detta hänseende förefinnas. Jag vill gärna tro att så i allmänhet icke är händelsen. Men i hvarje fall har jag ansett det vara af vikt att undersöka om i praktiken hushållningssällskapen verkligen med sina rikliga penningemedel arbeta på sådant sätt, att alla de berättigade kraf, som falla inom området för deras verksamhet, blifva behörigen tillgodosedda och om alla dugliga krafter på detta område utvecklas och komma till sin rätt. Äfven torde det vara af synnerligt stor betydelse för sällskapen och alla dem, som vilja sällskapen väl, att det tillses, huruvida de former, under hvilka sällskapen för närvarande arbeta, äro för dem själfva fullt betryggande.

Motionen saknar ju all politisk innebörd och syftar endast på jordbrukets och dess binäringars bästa. Den borde därför kunna omfattas af medlemmar af alla partier, hvilket också framgår af de olika namn, som stå under motionen.

Nu kunna visserligen somliga säga, att ännu ingen ovilja sports mot sällskapen och att det därför är bra som det är. Men det vore kanske farligt att invagga sig i säkerhet. Det patriarkaliska och byråkratiska system, som är rådande inom sällskapen, passar ej för nutiden; det torde vara obestridligt, att folket i vida kretsar känner sig främmande för sällskapen. Detta

alstrar en växelverkande brist på intresse för desamma. Och uteslutet är icke heller ett gryende missnöje med formalistiska och hämmande åtgärder från vissa hushållningssällskaps sida, exempelvis i egnahemsfrågor. Alltjämt komma nya uppgifter fram, så i år de af Kungl. Maj:t föreslagna jordförmedlingsbyråerna. Det skulle ej skada, om sällskapen populariserades och förtroendet för dem växte i samma mån som verksamhetsfältet.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Det är stora belopp, hvarmed sällskapen röra sig. Deras inkomster uppgingo år 1908, såsom i motionen påvisats, till nära 3,000,000 kronor och behållningarna vid årets början utgjorde 6—7,000,000 kronor, däri likväl inbegripna sällskapens fonder, af hvilka några uppkommit genom enskilda donationer, men som för det mesta samlats af upplagda inkomster, däribland brännvinsmedel.

När staten understödjer enskilda föreningar bildade i allmännyttigt syfte, plägar staten förbehålla sig rätt att deltaga i revisionen eller på annat sätt kontrollera föreningarnas verksamhet. I fråga om hushållningssällskapen har staten trots sina rikliga anslag icke haft annat anspråk än att stadgarna skola af Kungl. Maj:t fastställas. Och sedan detta skett, har staten icke någon som helst befogenhet öfver stadgarna, intill dess sällskapen själfva önska att ändra desamma. Sambandet med staten är alltså i högsta grad lösligt, hvilket är så mycket egendomligare, som de ju kunna betraktas såsom statens förvaltningsorganer. Tvekan om denna deras ställning har visserligen varit stor, men de anses såsom dylika till och med af en sådan auktoritet som landtbruksstyrelsen, hvilken för resten betraktar dem såsom sina skötebarn.

Då frågan om hushållningssällskapens ställning inom statsförvaltningen spelar en stor roll må det tillåtas mig att anföra hvad landtbruksstyrelsen i ett sådant hänseende uttalade vid ett tillfälle 1907, då det var fråga om fribrefsrätt för sällskapen.

Dessas ombud eller den så kallade landtbruksriksdagen hade nämligen hos Kungl. Maj:t gjort framställning därom, att sällskapen, deras förvaltningsutskott och tjänstemän måtte medgifvas rättighet att för postförsändelser i tjänsteärenden använda tjänstefrimärken och tjänstebrefkort. I infordradt utlåtande anförde landtbruksstyrelsen följande:

»Det tyckes framgå, att sällskapen ursprungligen erhållit och fortfarande ägde ett mycket nära samband med den egentliga statsförvaltningen, en ställning, som inom den allmänna förvaltningen kunde i någon mån jämföras med landtbruksakademiens, fast hushållningssällskapens verksamhet enligt för dem fastställda stadgar väsentligen, om också ej fullständigt, kunde anses vara inskränkta till lokala förhållanden.

Det borde framhållas, att dessa sällskap hvarken från början varit afsedda till eller under sin utveckling på något sätt blifvit

Ana. hushållnings-sällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

privata sammanslutningar, utan hade de allt från början varit och vore fortfarande verkliga organ för statens landtbruksförvaltning, utan hvilka organ samma förvaltning icke kunde tänkas förmå uppfylla sin bestämmelse.

Genom statsmaktens ingripande hade också från början hushållnings-sällskap öfver hela landet inrättats, hvilka sällskap således riktigast borde betraktas såsom för statens landtbruksförvaltning oumbärliga länkar mellan staten å ena sidan och landtmännen å den andra, hvarföre de också med skäl borde anses såsom organ i egentlig bemärkelse för statsförvaltningen.»

Privata sammanslutningar kunna ju icke göra anspråk på fribefs-rätt. Sällskapens ombud frånträdde ju själfva genom sin anhållan anspråket på att få betraktas såsom sådana och landtbruksstyrelsen underströk på det tydligaste, att sällskapen vore att betrakta såsom statens organer.

Då reservanterna ställt sig tveksamma angående lämpligheten af den åtgärd, jag föreslagit, af det skäl att sällskapen skulle höra hemma till den lokala själfförvaltningen och åtgärden därför vara ett ingrepp i deras själfbestämmningsrätt, så mildras måhända denna tvekan genom hvad jag nu framhållit.

Reservanterna säga vidare, att hushållnings-sällskapen ligga under Kungl. Maj:ts administrativa makt och att särskildt på denna grund motionen icke borde föranleda någon Riksdagens åtgärd. Det är verkligen rörande att finna, huru ömma herrar Fornander och medreservanter tyckas vara om konungamakten och rädda för intrång från Riksdagens sida på den rätt som tillförsäkras Konungen enligt 89 § regeringsformen. Denna ömhet är så stor att den till och med öfverträffar hvad som skulle höra hemma i Första kammaren. Emellertid skulle reservanterna kunnat känna sig lugnare, om de litet bättre läst igenom mitt yrkande i motionen samt klämman i utskottsbetänkandet. Yrkandet går nämligen endast ut på en skrifvelse med anhållan hos Kungl. Maj:t, att han täcktes meddela vissa föreskrifter samt i de delar hvartill Riksdagens medverkan kräfvades för densamma framlägga erforderliga förslag. Och i utskottsklämman hemställles endast om en utredning samt att Kungl. Maj:t på grund häraf täcktes vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen anses böra föranleda.

I bägge fallen är alltså all möjlig hänsyn tagen till Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsrätt.

Ännu har jag icke funnit något verkligt skäl för reservanternas afstyrkande hemställan och ej heller torde sådant ligga i antydningen därom, att Kungl. Maj:ts återopade bref af den 28 oktober 1910 skulle liksom automatiskt verka till reformering af de särskilda sällskapens nu gällande stadgar.

Nej, man måste fasthålla dels att dessa af Kungl. Maj:t utfärdade grundstadgar icke kunna påtvingas ett hushållnings-säll-

skap, som föredrager att vidblifva sina gamla stadgar, och dels att den viktiga bestämmelsen i grundstadgarnas § 7 angående $\frac{2}{3}$ majoritet för viss utgift icke äger någon tillämpning inom andra hushållningssällskap än dem, vid hvilkas sammankomster ledamöterna äga allmän och lika rösträtt, alltså icke inom de sällskap, där rösträtten utöfvas af ombud såsom exempelvis hos sällskapen i Malmöhus, Södermanlands och Gäfleborgs län.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

Äfven är det af allra största vikt att ihåggkomma, hurusom den i grundstadgarnas § 8 innehållna bestämmelsen om rätt att öfverklaga sällskapets beslut icke har någon som helst motsvarighet i en enda af de nu gällande stadgarna. Tvärtom är det genom kungl. prejudikat fastslaget, att någon sådan besvärsmått för närvarande icke finnes. Detta förhållande är så farligt, att jag måste ett ögonblick uppehålla mig därvid. Det har på sina håll klagats öfver att tillfälliga majoriteter inom hushållningssällskapen kunna framkalla och verkligen framkallat obetänk-samma och skadliga beslut. Det finnes i verkligheten intet hinder för att ett antal ledamöter, som eljest icke pläga besöka sällskapens sammanträden, vid något tillfälle infinna sig och genom öfverrumpling åstadkomma snart sagdt hvilket beslut som helst. Till och med ett skingrande af sällskapens tillgångar skulle kunna tänkas vid ett dylikt tillfälle och någon möjlighet att öfverklaga beslutet eller hindra dess verkställighet torde icke finnas. Om en mängd oansvariga och eljest ointresserade men egennyttigt anlagda ledamöter kände och ville begagna sig af sin makt till sällskapets skada, skulle sådant knappast kunna under nuvarande förhållanden afstyras. Endast en erinran härom borde väl kunna hos många väcka den tanken, huruvida det ej vore skäl att gå med på en utredning, som bland annat äfven skulle söka utfinna medel till denna faras förebyggande.

Reservanternas tyckas äfven finna olämpligt, om verksamhetsområdet närmare utstakades, hvilket på reservanternas språk skulle vara att intvinga sällskapen i allt för schablonmässiga organisationsformer. Äfven här tillåter jag mig att för reservanternas påpeka ett uttryck som landtbruksstyrelsen använde i sitt utlåtande 1905 i besvärsmål rörande ett beslut fattadt af Jönköpings läns hushållningssällskap den 1 december 1904, hvar-till jag strax skall återkomma. Landtbruksstyrelsen sade sig i detta utlåtande anse det »vara af största vikt, att hushållningssällskapens verksamhet begränsades till vissa för dem bestämda områden». Men begränsningen, hvilken med de allttjämt stegrade anspråken på hushållningssällskapen efter mitt förmenande vore i högsta grad behöflig, är för närvarande ytterst olika formulerad i de särskilda stadgarna. Jag skall tillåta mig att såsom två motsatser i fråga om föremålet för verksamheten citera Värmlands läns stadgar af 1871 och Stockholms läns af 1897. Bestämmelsen i de förra lyder sålunda: »Sällskapets ändamål är

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

att inom Värmlands län genom upplysning, efterdömen, uppmuntringar och belöningar befrämja jordbruket och därmed förbundna näringar.» I Stockholms läns stadgar är den affattad på följande sätt: »Sällskapets bestämmelse är att befrämja landtbruket och därmed i samband stående näringar i Stockholms län och att för sådant ändamål söka förskaffa sig och bland allmänheten sprida kännedom om godkända förbättringar såväl i åkerbruk och boskapsskötsel som i binäringar och handaslöjder äfvensom att inom kretsen för sin verksamhet, på sätt det profvar lämpligt, understödja, befordra, uppmuntra och belöna sådan verksamhet och sådana nyttiga företag, som på ett eller annat sätt kunna bidra till höjande af befolkningens välstånd.»

Som man ser, är verksamheten inom Värmlands län snävt begränsad till »jordbruket och därmed förbundna näringar» däremot kan verksamheten inom Stockholms läns hushållningssällskap utsträckas till snart sagdt hvad som helst, ty den verksamhet är nog mångskiftande, som på ett eller annat sätt »kan bidra till höjande af befolkningens välstånd». Jag nämnde nyss ett besvärsmål föranlett af Jönköpings läns hushållningssällskaps beslut 1904. Detta beslut afsåg ett anslag af 300 kr. årligen under åren 1905—1909 för befrämjande af nykterheten inom länet och lämnadt till kommittén för Jönköpings läns nykterhetsförbund. Beslutet grundades därpå, att Jönköpings läns hushållningssällskap enligt sina stadgar ägde att befrämja förutom jordbruket och andra näringar äfven inrättningar, som kunde bidra till ökad ekonomiskt välstånd, och sällskapet ansåg, att häruti måste tillika inbegripas rätt att vidtaga åtgärder, hvilka kunde undanröja det hinder för välståndet, som låg i missbruk af starka drycker, samt att understödja inrättningar som arbetade i detta syfte. Beslutet stod fast, emedan Kungl. Maj:t icke ansåg sig kunna upptaga besvären till pröfning, då öfverhufvud taget någon besvärsmål mot sällskapets beslut icke förekom. Jag har anført detta exempel endast för att visa, huru olika gränserna för hushållningssällskapens verksamhet äro bestämda. En så viktig angelägenhet som nykterhetsarbetet kan inom Jönköpings och Stockholms län direkt understödjas af hushållningssällskapen, inom Värmlands absolut icke.

I de allra flesta hänseenden förete sällskapens stadgar en ändamålslös mångfald af olika former och bestämmelser. I fråga om inval i sällskapet och ledamotsavgifter har utskottet lämnat en antydan af olikheterna. Hvad angår rätten för sällskapens ledamöter att personligen deltaga i besluten eller tvånget att låta sig representeras genom ombud torde det måhända behöfva lämnas sällskapen valfrihet. Jag kan emellertid ej underlåta att anföra, hur en dylik valfrihet har begagnats i Södermanlands län, där i de nya stadgarna, som från och med i fjor tillämpas, ett blandadt system kommit till användning. Rösträtt utöfvas dels

af förvaltningsutskottets 13 medlemmar, dels af de 8 gillesordförandena, dels af särskilda gillesombud och dels af enskilda medlemmar i sällskapet. Gillena välja hvar för sig ombud, ett för hvarje 7,000-tal hektar åker inom gillesområdet. På sådant sätt utses för närvarande 21 ombud. Lika många ombud utses härutöfver af gillena, men antalet fördelas i förhållande till antalet ledamöter af sällskapet inom hvarje gilles område. De 42 ombuden jämte förvaltningsutskottets medlemmar och gillesordförandena, sammanlagdt 63, erhålla nu hvar för sig så många röster, som summan af sällskapets medlemmar, divideradt med 63, hvarvid bråkdelar falla bort. Vid sista ordinarie sammanträdet blef röstsiffran för hvar och en af dem 16. Såsom sagdt, hafva äfven de enskilde närvarande medlemmarne rösträtt, men blott med en röst hvar. Att deras intresse af att vara med ej under sådana förhållanden blir stort kan ju lätt tänkas.

Det är möjligt, att det medelbara representationssättet är nödvändigt i de län, där sällskapets medlemsantal är öfver höfvan stort, såsom i Malmöhus län. Men i de län, där detta representationssätt endast införts såsom garanti mot förhastade beslut, torde ändamålet kunnat vinnas på annat sätt, utan att tråda de enskilda medlemmarnas rösträtt för nära.

Inom landtbruksförvaltningen tyckes smaken för representation vara utpräglad. I vissa län låta sällskapen själva sin beslutanderätt utöfvas af ombud. I samtliga länen kunna förvaltningsutskotten betraktas såsom en permanent representation. Härtill komma de så kallade landtbruksriksdagarna eller de årliga mötena i hufvudstaden af hushållningssällskapens ombud, där man är ifrån år igenkänner samma välbekanta ansikten. Och slutligen får man ej glömma den ärevördiga landtbruksakademien, för att begagna ett uttryck från militärspråket, är man rikligt försedd med kadrer. Men de djupa lederna stå alltjämt utanför. Man har nästan uteslutande tänkt på organisationen uppåt, icke på att nedifrån tillföra densamma alla tillgängliga krafter.

Reservanterna hafva till sist sökt drifva den satsen, att jag skulle afsett att en åtgärd från Riksdagens sida icke borde ske nu utan först sedan rusdryckskommittén afslutat sina arbeten. Detta är dock en alltför uppenbar misstolkning. Ifall en sådan utredning, som utskottet föreslår, kommer till stånd, dröjer densamma gifvetvis, om den skall ske grundligt och taga hänsyn äfven till hvad utlandet kan lära oss i hithörande stycken, så lång tid, att utredningen bör fortgå jämsides med rusdryckskommitténs arbete och börja snarast för att hinna slutföras samtidigt.

Det af reservanterna framkastade förslaget, att rusdryckskommittén äfven skulle taga i öfvervägande de villkor, som borde bestämmas för hushållningssällskapens rätt till eventuell fast anslag vid aflösning af deras andel i brännvinsmedlen, verkar

Ang hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

rent förbluffande. Om dessa villkor med hvad därmed står i sammanhang skulle grundligt upptagas till behandling, blefve det ett helt nytt uppdrag, för hvilket kommittén säkerligen skulle betacka sig.

På grund af hvad jag nu anfört och i öfrigt åberopande motionen finner jag,

att hushållningssällskapens nuvarande organisation och sväfvande ställning kan medföra faror för sällskapen;

att de flytande gränserna för verksamhetsfältet innebära olägenheter;

att de nya krafter, till hvilka i motionen hänvisas, böra beredas ökad utrymme och inflytande inom sällskapen;

samt att en utredning i åberopade hänseenden snarast bör föranstaltas och de åtgärder vidtagas, hvartill utredningen anses böra föranleda;

och yrkar jag alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr Fornander: Herr talman, mina herrar! Sedan det förunnats mig att under föregående debatt rörande utskottsberäkandet nr 7 stå tillsammans med utskottsmajoriteten, så får jag säga, att beträffande denna fråga har en sådan förmån icke beredts mig, hvilket jag lifligt beklagar, men lyckan är ju växlande här i världen, och därför kan jag icke alltid räkna på att gå tillsammans särskildt med min ärade vän, ordföranden i utskottet.

Då motionären i sitt första anförande vändt sig med en del kritiska anmärkningar mot reservationen, så skall jag, innan jag ingår på ett närmare bemötande af motionen och äfven på utskottsberäkandet, be att få yttra några ord med anledning af hvad motionären här muntligen anfört.

Han vänder sig då först mot det påståendet i reservationen, att han med andragandet af den stora medelsförvaltningen, som är lagd i hushållningssällskapens händer, skulle utan vidare ha påkallat Riksdagens ingripande i hushållningssällskapens organisation, och säger, att detta ingalunda är fallet; han har endast velat gifva en illustration, som han säger, till behofvet af en kontroll och revision från statens sida angående denna medelsförvaltning, som enligt hans förmenande hittills icke förefunnits. Detta lämnar jag nu därhän, då som bekant hushållningssällskapen närmast sortera under landtbruksstyrelsen och stå i den lifligaste och intimaste förbindelse med densamma och enligt grundstadgarna ha att aflämnat åtskilliga berättelser, utbyta skrifter med densamma och lämna statistiska uppgifter, som inflyta i Sveriges officiella statistik. Och på grund af denna statistik, som äfven kommer Riksdagen till handa, förmenar jag, att Riksdagen bör vara väl förtrogen med den medelsförvaltning, som hushållningssällskapen ha sig anförtrodd. Skulle berättigade

klagomål i detta hänseende framkomma, så står den vanliga vägen öppen för Riksdagen att därvidlag ingripa.

Motionären säger vidare mot reservanterna, att de äro mera konungska än Konungen själf, hvarmed han syftar på, att vi skulle vara rädda om Konungens administrativa makt. Jag vill då säga, att jag anfört detta, emedan jag ansåg, att om ingen berättigad anmärkning blifvit gjord mot det sätt, hvarpå hushållningssällskapen fullgjort sin förvaltningsverksamhet, Riksdagen icke hade någon som helst anledning att i detta fall lägga sig i Konungens administrativa maktbefogenhet; något sådant påvisande har enligt min uppfattning icke från motionärens sida åstadkommits.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Sedan kritiseras den del af reservationen, däri det framhålles, att motionärens framställning vore sådan, att man kunde befara en schablonmässig organisation af hushållningssällskapen, om den bifölles. Jag får verkligen säga med anledning af hans sista anförande, att hans syfte uppenbarligen är att i detalj stöpa om alla hushållningssällskapen i en enda form och förkväfva all själfständig verksamhet, äfven när det är fråga om utöfvandet och tillkomsten af deras särskilda stadgar. Enligt min uppfattning bör, då det är fråga om en skrifvelse till Kungl. Maj:t, fullgiltiga skäl för ett sådant kraf från Riksdagens sida framläggas, och såvidt jag kunnat läsa motionen — som jag gjort flera gånger — och att döma af dess behandling i utskottet synas mig icke några verkligt talande synpunkter blifvit framställda, som berättiga till en sådan Riksdagens åtgärd. Talet om hushållningssällskapens medelsförvaltning har jag fattat så, som skulle motionären därmed velat inbjuda Riksdagen att lägga sig ombord med hela denna fråga, och den summa det här gäller, 2,900,000 kronor, är ju ett mycket stort och afsevärdt belopp, hvarför Riksdagen borde fästa sin uppmärksamhet på den. Ja, jag håller med om, att det är nödvändigt, att medlen förvaltas riktigt, men man har i alla händelser icke kunnat framhålla några synpunkter, som bevisa, att så icke skett. Tvärtom äro motionären och äfven utskottet mycket erkännssamma i sina uttalanden om den verksamhet, som hushållningssällskapen bedrifvit. De säga, att ingen anmärkning mot det sätt, hvarpå hushållningssällskapen använt dessa medel, är af behofvet påkallad. Och motionären går så långt, att han säger, att »våra hushållningssällskap allt från deras uppkomst varit en kraftig häfstång till det svenska jordbrukets och dess binäringars förkofran.» I liknande riktning har också utskottet gått, fastän utskottet mycket mera kritiskt än motionären gått in på frågans bedömande.

Om jag då frågar, hvilka de skäl egentligen äro, som anföras för detta kraf, så kan jag till att börja med hänvisa till den sammanfattning af motionärens framställning, som finnes på sidan 8 i reservationen. Det heter här bland annat: »I hushåll-

Ang. hushåll-
nings-sällska-
pens verksam-
het och orga-
nisation.

(Forts.)

ningssällskapens verksamhet förefinnes en rådande tendens till oafämtlig utveckling.» Denna utveckling gillas icke af motionären. Om jag då slår upp första paragrafen i grundstadgarna för hushållningssällskapen, så finner jag, att deras ändamål är att verka för jordbrukets och dess binäringars äfvensom fiskets främjande. Jag har nu icke kunnat förmärka, att motionären på något sätt klandrat denna deras sysselsättning med jordbruket och dess binäringar samt fisket. Det kan sålunda icke vara hans mening, att en inskränkning af hushållningssällskapens verksamhet i detta fall kommer till stånd. Hans kraf synes gå i en annan riktning. Han uttalar, att hushållningssällskapens verksamhet hör hemma inom den lokala själfförvaltningen. Han förebrår nu reservanterna för begagnandet af detta uttryck och säger, att vi däri-genom velat fastslå, att hushållningssällskapen icke höra tillsammans med statsförvaltningen, och att de icke skola utgöra organ för landtbruksstyrelsen, landtbruksakademien och jordbruksdepartementet. Ja, vi ha i vårt anförande af detta icke velat inlåta oss på denna sak utan endast relaterat, hvad motionären själf sagt. Han har sagt, att flertalet hushållningssällskap synas böra höra hemma under den lokala själfstyrelsen. Då ha vi fattat detta på det sättet, att det skulle vara motionärens mening, att när jordbruksdepartementet, landtbruksstyrelsen eller landtbruksakademien betungar hushållningssällskapen med en medverkan till utredande af vissa frågor, detta skulle vara något, som fölle utanför deras verkliga åliggande, och att det därför vore en inskränkning i detta, som af honom åsyftades. Detta ha vi för vår del icke kunnat vara med om. Jag tror, att motionären och utskottet skatta åt en mera formalistisk uppfattning af denna hushållningssällskapens verksamhet, då de lägga hufvudvikten på och stanna vid hushållningssällskapens organisation utan att fästa tillbörligt afseende vid det arbete, som hushållningssällskapen verkligen uträtta. Jag kan icke finna annat, än att både motionärens och utskottets ståndpunkt i detta fall betecknar ett synnerligen bedröfligt bakåtsträfvande, i det att de vilja förmena hushållningssällskapen att följa med den utveckling, som genomgår hela tidsriktningen, och beröfva hushållningssällskapen en del af den verksamhetssfär, som hittills varit dem anförtrodd.

Ett annat skäl, som med ganska stor kraft framföres i motionen, är, att för att hushållningssällskapen allt framgent skola kunna fylla sin uppgift, de måste anpassa sig efter tidens fordringar. Ja, det gillar nu utskottet också, då det talar om samma angelägenhet och säger: »Om alla särskilda intressen inom landtbruket och dess binäringar kunde blifva behörigt representerade i hushållningssällskapen och dess förvaltningsutskott, så skulle den erforderliga utvecklingen följa som en konsekvens häraf och medansvarigheten för ett verkligt nyttiggörande af sällskapens ekonomiska uppoffringar i näringarnas tjänst på alla sätt ökas.»

Utskottet tillägger sedan, att för att detta skall kunna ske, är en utredning af frågan nödvändig, på det att hushållningssällskapens ställning må blifva klar beträffande landbruksförvaltningen, gränserna för deras själfbestämmelserätt m. m. Då kan jag fråga, hvilka berättigade intressen med afseende på landbruket som icke blifvit på ett tillfredsställande sätt behandlade, och ifall representerandet af de olika intressena i det fallet icke blifvit erforderligt tillgodosedt. I motionen och utskottsbetänkandet finner man några särskilda kraf i den delen framställda. Dels framföres där ett kraf på, att kvinnan skall beredas tillträde i hushållningssällskapen, och dels att de mindre jordbrukarna skulle få större inflytande icke blott såsom särskilda medlemmar i sällskapen, utan äfven som ledamöter i förvaltningsutskotten, och för detta ändamål skulle det nästan bli en obligatorisk plikt för hushållningssällskapen att bereda dessa ledamöter om icke dagtraktamenten så åtminstone reseersättning. Dessutom är det en del mindre, själfständiga föreningar af hvarjehanda slag, hvilka arbeta för jordbrukets fromma, som man vill bereda en särskild representationsrätt inom hushållningssällskapen. Målsmännen för dessa specialföreningar skulle också insättas i förvaltningsutskotten och för öfrigt få större utrymme för sin verksamhet.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Hvad då först beträffar framställningen om kvinnans ställning inom hushållningssällskapen, så vill jag visst icke på något sätt klandra motionärens och utskottets initiativ i denna riktning. Det är ju en ridderlig handling att uppträda för kvinnans befogenhet i dessa tider på alla områden. Men jag får säga, att på detta område har jag icke kunnat finna från kvinnorna själfva några särskilda önskemål framförda. Deras sträfvande går för närvarande ut på att kunna komma in i riksförsamlingen. På det kommunala området ha de sin ställning gifven, i det de få komma in i och bevaka sina intressen i fattigvårdsstyrelsen, stadsfullmäktige m. m. Men såvidt jag vet, har man aldrig hört, att de på sitt program infört såsom något eftersträfvansvärdt att få vara med i hushållningssällskapen. Men för öfrigt få vi väl med afseende på detta motionärens kraf se till, hur det verkligen förhåller sig. Är kvinnan verkligen tillbakasatt på detta område? Till en början vill jag — på samma gång jag erkänner, att motionären, efter det motionen blifvit aflämnad, medgifvit, att han i denna del tagit icke så litet miste — för att belysa, huru felaktig motionärens framställning här är, meddela, att det hushållningssällskap, som motionären själf tillhört eller kanske ännu tillhör, hvilket jag icke känner till, inom ett af sina gillen, nämligen Norra Tjusts hushållningssgille, har en kvinnlig medlem och i Södra Tjusts hushållningssgille 21 kvinnliga ledamöter. I motionen står det, att det blott finnes en enda kvinna i hushållningssällskapen och det i Södermanlands län. Jag tycker

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

därför, att vi kunna lägga denna motionärens anmärkning åt sidan och anse den endast som ett försök att mera utstoffera motionen, för att den skall bli mera tilltalande för Andra kammaren, än den eljest i sig själf kunnat bli. Således, enligt mitt förmenande har det icke på något sätt förvägrats kvinnan att komma fram på detta område.

Hvad de mindre jordbrukarna beträffar, så medgifver jag, att det kan finnas hushållningssällskap, som äro efterblifna i det fallet. Men såsom ett exempel vill jag nämna, att i min hemtrakt sitta åtskilliga mindre jordbrukare i förvaltningsutskottet och äfven andra, som äro intresserade af det mindre jordbruket. Äfven i andra småländska län vet jag, att förhållandet är det samma. Men äfven om man nu anser denna i motionen framförda tanke riktig, så kan jag för min del icke vara med om motionärens kraf på, att det skall bli en obligatorisk ersättningskyldighet åt dessa ledamöter. Jag menar, att om så är nödvändigt — och det finnes exempel på, att ersättning till förvaltningsledamöter varit erforderlig — så drager nog vederbörande hushållningssällskap försorg om, att sådan ersättning utgår.

Hvad de särskilda fristående föreningarna och deras representationsrätt i hushållningssällskapen beträffar, så är det ju, som känt är, på det sättet, att i dessa föreningar finnas dels hushållningssällskapsledamöter, dels andra personer. Skulle nu dessa föreningar utom sina egna ledamöter, som hvar och en har en röst i hushållningssällskapet, dessutom tillförsäkras en representationsrätt för föreningen som sådan, så skulle det bli en dubbelrepresentation, som jag för min del icke kan anse vara lämplig. Detta så mycket mindre, som dessa föreningars intressen fullständigt sammanfalla med hushållningssällskapens öfriga verksamhet och sålunda ligga inom deras ram och där bli på ett fullt betryggande sätt tillgodosedda. Jag anser därför, att en skrifvelse till Kungl. Maj:t om en åtgärd i denna riktning är öfverflödig.

Motionären klandrar, att vi i vår reservation använt ett uttalande, som han haft angående tiden för den ifrågasatta organisationen. Men det står faktiskt så i motionen, att: »en kommitté är för närvarande sysselsatt med att utreda på hvad sätt staten, landstingen, hushållningssällskapen och kommunerna må kunna frigöras från beroende af rusdryckshandteringens vinstmedel.» Därefter säger motionären själf: »Huru kommittén ämnar slutföra sin uppgift är ännu ej bekant, men om dess förslag i hithörande del kommer att gå ut på en aflösning af brännvinsmedlen mot ett fast anslag åt hushållningssällskapen, vore tidpunkten särskildt ägnad» o. s. v. Då kan jag icke finna annat än att när kommitténs förslag aflämnats och aflösningen skall ske, så att hushållningssällskapen få ett fast anslag i stället för den del af brännvinsmedlen, som nu utgår till dem, kommer nog

Riksdagen att dra försorg om, hvilka skyldigheter hushållnings-sällskapen skola ikläda sig för det fasta anslag, som de då få. Tiden för ett ingripande från Riksdagens sida *nu*, har motionären genom detta uttalande ansett ej vara inne.

Ang. hushållnings-sällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Det kunde för öfrigt vara mycket att säga angående denna motion och detta utskottsbetänkande. Men jag vill, innan jag slutar, gentemot motionärens funderingar, om att byråkratiska fasoner skulle börjat intränga på detta område, endast erinra om, att bland de sakkunniga, som medverkat vid utarbetandet af de 1910 fastställda grundstadgarna, var äfven friherre Adelswärd, som i denna kammare är så väl känd af oss alla såsom varande en man, som icke vill försumma något tillfälle, då det är fråga om populariseringsåtgärder, och då han icke reserverat sig mot de fastställda grundstadgarna, tror jag, att vi fullt kunna lita på, hvad som i dessa kommit till synes. Hvad Östergötlands läns hushållningssällskaps stadgar beträffar, så har vid utarbetandet af dem deltagit samme friherre Adelswärd och äfven herr Henricson. Och jag förmenar, att dessa herrar likaväl som herr Gripenstedt förstå sig på, hvad som hör till att demokratisera en inrättning.

Jag skall icke vidare inlåta mig på betänkandet, utan vill endast på nu anförda grunder och äfven på grund af hvad som i reservationen anförts yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr Stärner: Herr talman, mina herrar! Då jag i det utskott, som behandlat denna motion, har medverkat till det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag be att få endast med några ord göra ett par erinringar om särskildt det spörsmål rörande organisationen, som här framför allt ställts under diskussion.

Det första mellanhafvandet mellan reservanten och motionären rörde sig om, huruvida hushållningssällskapen skola betraktas såsom mera enskilda eller mera allmänna statsinstitutioner. I det afseendet tror jag, att man måste gifva vitsord åt den uppfattningen, att hushållningssällskapen till öfvervägande del äro att anse som statsinstitutioner, så visst som deras väsentligaste inkomster härflyta från statsmedel, för hvilka de sålunda stå i beroende af staten. Det är sant att själfva organisationsformen är gifven sådan, att initiativet till sällskapens bildande från början hvilat på enskildt intresse, och att sedermera de enskilda medlemmarnas insatser också varit af stor betydelse. Men i själfva tillvaron af det grundstadgande, hvarpå sällskapen för hundra år sedan började sin verksamhet, ligger ju också ett vitsord om, att hushållningssällskapen äro inrättningar, som måste stå under statsmakternas kontroll.

Om vi sålunda gå ut från den uppfattning, som varit den normerande och bestämmande, förhåller det sig ju så, att statsmakterna skulle med större berättigande, än som här af reservan-

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

terna påstått, äga att utöfva kontroll öfver hushållningssällskapens verksamhet och deras stadgebestämmelser, sättet för inträde i sällskapen, möjligheten för olika samhällsklasser och grupper, som kunna hafva intresse af att komma med i hushållningssällskapens förvaltningsutskott, att där göra sig behörigen gällande o. s. v. Det kan då icke vara riktigt ställt, om det visar sig, att hushållningssällskapen skulle komma att utvecklas i koterianda, hvarigenom den allmänna samhällsmeningen, om än i obetydliga fall, skulle komma att förskjutas. Jag menar således, att när reservanterna här gentemot utskottet framhållit, att vår ståndpunkt skulle vara en gärd åt möjligheten till bakåtsträfvande, är det en alldeles oriktig uppfattning af utskottets mening. Utskottet har framför allt sökt taga sikte på hushållningssällskapens *naturliga* utveckling, icke efter de normer, som här af reservanterna uppställts, utan efter den förändring, som hela vår samhällsstruktur och hela vårt samhällslif i det afseendet för närvarande undergå. Och det är just i det afseendet utskottet förmenar, att hushållningssällskapen blifvit efter, icke hållit jämna steg, och ur den synpunkten behöfva undergå reformering.

Sällskapens stadgar, som vi haft tillfälle att granska, äro för öfrigt af gamla årtal, en del från 1870-talet, hvarför de naturligtvis i rent formellt afseende lämna åtskilligt öfrigt att önska. Det synes ju vara klart och har äfven erkänts, att många bestämmelser i dessa stadgar äro sådana, att de måste betraktas som otidsenliga och olämpliga, och bästa beviset härför är, att hushållningssällskapens ombudsmöte för några år sedan tillsatte en särskild kommission med uppdrag att öfverarbeta de grundregler för sällskapen, som redan då under så många års tid varit gällande. I motiveringen till detta arbete påvisas, att sällskapen på grund af dessa ålderdomliga grundbestämmelser måste vara i behof af att erhålla förnyade och moderniserade stadgar. Emellertid stannade dessa delegerade vid att framhålla, hvad som sedan genomfördes år 1910, nämligen två ändringar i dessa stadganden, gående ut på att råda bot mot att hushållningssällskapens verksamhetsplaner skulle kunna rubbas genom någon tillfällig majoritets uppträdande i särskilda ärenden och dels på att införa en anvisning i dessa grundbestämmelser, hvarigenom beslut, som röra ekonomiska frågor, i vissa fall skulle kunna öfverklagas. Men därmed var hela revisionen från kommitterades sida slut, och myndigheterna fastställde dessa nya normerande grundbestämmelser, som finnas återgifna i utskottsbetänkandet. Genom dessa bestämmelser, som sålunda ganska nyligen undergått revision, har lagts en fortsatt botten för hushållningssällskapens verksamhet. Härvid har dock icke, enligt vår mening, tagits vederbörlig hänsyn till just de synpunkter, som här i öfrigt böra göra sig gällande, som trädt fram i motioner i hushållnings-

sällskapen är efter år, framkommit i allmän kritik och tidningskritik rörande hvad som hos hushållningssällskapen varit anmärkningsvärdt vid åtskilliga egendomliga val och inval, som där ägt rum o. s. v.

Ehuru detta är fallet, säger man dock i reservationen, att, då dessa nya grundlinier blifvit antagna så sent som år 1910, detta är ett skäl mot att ett nytt förslag nu göres. Men jag undrar, om detta är riktigt resoneradt. Är det nu så, att dessa nya grundregler, som så sent blifvit utarbetade, detta oakadt icke afhjälper, hvad som utgör det mest framträdande och öfverklagade i hushållningssällskapens verksamhetsformer, så måste tiden just vara inne för andra, som vilja ha dessa saker uppmärksammade, att gripa in och utföra ändring.

Vi mena således i utskottet, att vi tagit äfven denna sak under noggrann ompröfning; det är ett särskildt skäl, hvarför vi måste påyrka, att den reform, som genomföres i grundstadgarne, också tar verkligt sikte på alla de förhållanden, som träda oss till mötes från hushållningssällskapens verksamhet.

Om man betraktar hushållningssällskapen som en allmän enhet, kan man säga, att sällskapen utträttat ett godt arbete, och det har utskottet äfven vitsordat. Hushållningssällskapen ha en lång arbetsperiod bakom sig, och de ha framträdt under förhållanden, då tiden och samhällslifvet varit annorlunda kräfvande, än i våra dagar. Men den omständigheten, att vi icke ansett oss kunna fördöma hushållningssällskapen för hvad de hittills gjort, ja, att vi icke ens velat påstå, att de misshållat med statens medel eller i afsevärd grad vanskött förvaltningen, kan väl i all rimlighets namn icke vara ett skäl, hvarför vi icke skulle föreslå en omläggning, som kunde bereda bättre möjligheter för verksamheten och föra fram till en bättre motsvarighet mot tidens kraf. Hushållningssällskapen äro nu till hela sin typ oformliga, byråkratiska institutioner. Det kan icke förnekas, att de utgöra organ för stora jordägare och industriidkare, och tjänstemän och militärer äro mycket framträdande i hushållningssällskapens representation. Om vi t. ex. genomgå matrikeln för de hushållningssällskapens ombudsmöten, som hållits vissa år, skola vi där genast få en öfverblick, som visar, att de, som äro minst tillfinnandes där, som således minst kunnat göra sig gällande i hushållningssällskapen, varit den stora allmogeklassen, den stora bondeklassen. Ombudsmötena representera sålunda just de kategorier af jordbrukare och jordbruksintressen, som jag påvisat, och det är faktiskt, att hushållningssällskapen undan för undan vuxit ut ur samhället och från de grupper, för hvilka de voro afsedda att närmast utöfva sin verksamhet. Men, säger man, det finnes hela stora jordbrukslän, där ett annat förhållande äger rum, och man nämner då Jämtland och några mellansvenska provinser o. s. v. Detta är ju alldeles riktigt,

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation. O. S. V.

(Forts.)

men upphäver icke den stora olikhet, som gör sig gällande, särskildt i mellersta Sveriges bruksdistrikt, i Stockholmstrakten. De förhållanden, som jag påvisat, äro i ögonen fallande, men hushållningssällskapens verksamhet kan väl därför icke sägas ha varit fullkomligt förfelad, bör väl icke påstås ha varit värdelös. Sällskapen verka som patriarkaliska institutioner, hvilka helt säkert *önska* göra det bästa möjliga äfven för småbrukarna, men som arbeta *för* detta jordbruk, utan att kunna sägas göra det *genom* jordbrukarna själfva. I detta sakförhållande behöfver sålunda icke ligga någon kritik, som vill själfva hushållningssällskapen till lifs, d. v. s. institutionerna som sådana. Detta har utskottet också särskildt betonat.

En modernisering af hushållningssällskapen till hela deras lif och verksamhetsformer måste således vara af behovet påkallad. Icke minst med tanke på hushållningssällskapens nyframträdande uppgifter i flera afseenden kan detta böra beaktas. Utskottet har särskilt pekat på småbrukets utveckling och egnahemslänen, och det är ju en sak, som på senare år tillkommit i hushållningssällskapens förvaltning.

Jag skall icke inlåta mig på, huruvida det kunde vara så lämpligt, att man öfverförde på hushållningssällskapen denna nya uppgift, att reglera egnahemslänen och sköta småbrukens utveckling, hvilket är en nog så tung arbetsbörd. Det lär väl dessutom vara så, att i många län hushållningssällskapen i nämnda hänseende icke kunna, åtminstone till sin majoritet och hufvudledning, vara så väl skickade att med något varmare intresse taga sig an denna sak. Därför har också — och det kan man konstatera — verksamheten blifvit mycket olika i olika provinser. Den är gifvetsvis mest beroende på, hvilka personer man lyckats erhålla för uppdraget. Där ett hushållningssällskap haft initierade sekreterare eller kunnat få en intresserad egnahemsnämnd eller vinnlagt sig om och lyckats att i bygderna söka upp vakna, energiska representanter för verksamheten, där har länerörelsen och de sträfvanden, som stått i samband därmed, burit stora och goda frukter. Men å andra sidan ha många hushållningssällskap i detta och andra hänseenden förbisett, hvad som skulle kunna vara särskildt bärande och stärkande för småbrukarörelsen. Detta bevisas icke minst af att mycket klander mot sällskapens åtgärder framförts. Bland annat såg jag härom dagen en uppgift, där nationalföreningen mot emigration meddelade, att från vissa orter i landet personer, som önska rådgöra angående egnahemsverksamhet och anordnande af egnahemsföreningar för erhållande af egnahemslån m. m., hellre vända sig till denna öfver hela landet utbredda förening och dess obekanta styrelse med förfrågan än de vända sig till den egna ortens hushållningssällskap eller sekretariat eller egnahems-

kommitté. Detta visar naturligtvis att man icke spårar något intresse hos egna vederbörande och att icke allt i det fallet är så bra, som det kunde vara.

Detta ligger naturligtvis icke direkt inom området för hvad här är i fråga, nämligen hushållningssällskapens organisation, men med hänsyn till den anmärkning, som gjorts mot vår uppfattning, nämligen den, att, om man godkänner hushållningssällskapens verksamhet, man skulle vara förhindrad att föreslå ändringar, menar jag, att det finns både rätt och befoget för att peka äfven på denna ömma punkt. Här af visas framför allt, att sällskapen behöfva *demokratiseras* med tanke på att komma i intimare beröring och närmare anslutning just till de grupper i samhället, för hvilka sällskapen skola vara organ.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Om detta är önskemålet, hvilket jag är öfvertygad om att ingen bestrider, då är det också obestridligt, att det gäller att i grundreglerna för sällskapen få in sådana bestämmelser, som icke i sig själfva lägga hinder i vägen för sällskapens utveckling. I det fallet må kunna sägas, att det beror på det enskilda intresset, huruvida hushållningssällskapen få medlemmar eller icke. Det är sant, att det beror på jordbrukarna i de skilda trakterna, deras intresse, men det beror äfven på de bestämmelser, som äro gällande för verksamheten, dels de, som äro intagna i stadgarna, och dels de, som genom viss praxis utvecklat sig. Är den praxis allmän, att i hushållningssällskapens ledning endast finnas representanter för de stora jordbruks- och industriintressena, att i förvaltningsutskotten endast sitta personer, hvilka i det stora hela icke befatta sig med småbrukarnas lifsfrågor, ja, då är det gifvet, att någon allmännare önskan och vilja hos de små jordbrukarna att söka medlemskap i hushållningssällskapen icke kan göra sig gällande. Äro bestämmelserna för invalen i hushållningssällskapens förvaltningsutskott sådana, att de försvåra eller omöjliggöra för den stora majoriteten att blifva representerad i förvaltningsutskotten, så skall detta naturligtvis i ännu högre grad undergräfvat deras verkliga intresse.

Många exempel på att så sker skulle kunna anföras, men jag skall icke här upptaga tiden med att anföra allt för många, blott nämna ett par.

Inom vissa läns hushållningssällskap har man i de lantbruksklubbar och föreningsstyrelser, där man sofrar medlemsmaterialet, anlagt alldeles särskilda kvalifikationssynpunkter på dem, som skola inbjudas till att vara medlemmar i hushållningssällskapen. Därför ha sådana förhållanden inträffat, att personer, som varit rätt framskjutna på sin ort, varit t. ex. ordförande i småbrukarföreningar, ja, till och med representanter i denna kammare, på grund af en byråkratisk uppfattning eller rent personlig ovilja förhindrats att erhålla inbjudning till medlemskap i hushållningssällskapet. I några fall har man därmed uppenbart på förhand velat

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

säkerställa sig mot den kritik, som eljest vid hushållningssällskapets årsmöten eller andra offentliga sammanträden väntats kunna framkomma angående den verksamhet, som sällskapet utöfvar. Jag behöfver endast erinra om, huru en bekant prästman, som för öfrigt var alldeles särskildt godt vitsordad såsom duglig och intresserad landtbrukare, för någon tid sedan genom omröstning utestängdes från Uppsala läns hushållningssällskap just på grund af personlig animositet mot honom. Nu kan det sägas — såsom någon i utskottet utlätit sig — att detta är alldeles riktigt, ty »bråkmakare» skola naturligtvis utestängas ur hushållningssällskapen. Men jag undrar, om man kan anlägga sådana synpunkter då det gäller att välja ledamöter i en statsinstitution, som skall stödjas och lefva af statsmedel.

Då dylika godtyckligheter kunna utveckla sig och komma till offentligheten, så är det gifvet, att man måste hos statsmakterna, där det gäller att kontrollera grundstadgarna, vidtaga reglerande bestämmelser, som förhindra, att sådant får fortsätta.

Vidare finnas sådana bestämmelser angående inval i förvaltningsutskottet, som t. ex. i ett hushållningssällskap, att en ur förvaltningsutskottet afgående ledamot äger att i sitt ställe föreslå två personer till inval, och att hushållningssällskapets ledamöter vid valet äro bundna vid det förslag, som den afgående ledamoten sålunda framställt. Detta innebär ju en »själfkonplettering» af förvaltningsutskottet, som alldeles omöjliggör hvarje demokratisering, såvida icke stadgarne bli ändrade.

I en annan stadga finnes den bestämmelsen intagen, att bland ledamöter i hushållningssällskapets förvaltningsutskott skola väljas personer boende i staden — det är Växiö förresten — eller dess omedelbara grannskap. Det blir sålunda i detta hushållningssällskap en kvalifikation för att representera den småländska jordbruksnäringen, som grundar sig på bostadsband inom Växiö stad eller dess närhet. Det kan visserligen under denna bestämmelse ha legat någon praktisk tanke med hänsyn till lättheten att få förvaltningsutskottets sammanträden till stånd, men det är icke ett demokratiskt stadgande, stående i samklang med de villkor, som böra göra sig gällande för en statsinstitution, hvilken skall arbeta med understöd af allmänna medel.

Vidare utgöra inträdesavgifterna, när de sättas så högt som till 20 å 50 kronor, ett afsevärdt hinder för småbrukarnes inträdande i hushållningssällskapen. Det är ju otänkbart, att man skulle kunna vända sig till småbrukarne och bedja dem inträda i ett hushållningssällskap, där avgifterna äro så stora; t. o. m. den allmännaste avgiften 5 å 10 kronor kan anses för hög. Låga inträdesavgifter och därpå årsavgifter utgöra säkert den bästa formen för medlemmarnas bidrag i stället för nu ofta utgående avgifter en gång för alla.

Frågan om ersättning för deltagande i förvaltningsutskottets

sammanträden har äfven berörts och är af stor praktisk räckvidd inom organisationen. I det fallet är det kanske nödvändigt att bibehålla hushållningssällskapens frihet att bestämma efter de i hvarje ort framträdande förhållandena. Men å andra sidan är det uppenbart, om man tänker sig ett nordsvenskt län — ja, äfven många af de mellansvenska länen komma under samma kategori — att ofta långa resor måste företagas i och för sammanträdena, att för förvaltningsutskottets sammanträde åtgår ett par dagar, att resor och uppehåll på platsen draga en kostnad af låt oss säga 15, 20 eller 25 kronor, då, säger jag, är det uppenbart, att det praktiskt taget är omöjligt för en obemedlad småbrukare att kunna göra en sådan uppoffring. Om han har aldrig så stort intresse, kan han således icke träda in i ett förvaltningsutskott och arbeta under former, som där gälla, då ingen ersättning utgår för resorna och deltagandet i förvaltningsutskottets sammanträden. Nu har dock i allmänhet börjat utveckla sig en praxis, hvarigenom förvaltningsutskottets medlemmar få tillgodogöra sig ersättning åtminstone för resorna. Men det finnes ett fall, som är alldeles typiskt i detta afseende, och det är en bestämmelse i Östergötlands hushållningssällskaps stadgar, som innebär, att för deltagande i förvaltningsutskottets sammanträden eller i utredningskommittéarbete ingen ledamot äger att uppbära vare sig dagarvode eller reseersättning. Det är alldeles solklart, att om denna bestämmelse också närmast afsett att taga sikte på det personliga intresset, därigenom att ingen fördel är förenad med att sitta i förvaltningsutskottet, så måste dock bestämmelsen komma att rikta sin spets mot dem, som icke i ekonomiskt afseende ha de nödvändiga kvalifikationerna för uppdraget.

Vår mening i utskottet har sålunda stått i nära öfverensstämmelse med motionärens framställning, utan att vi därmed ansett oss behöfva stanna vid hvarje liten detalj, som upptagits af reservanterna. Vi ha menat, att grundstadgarna böra af staten kontrolleras ur andra synpunkter än dem, som hittills gjort sig gällande, framförallt vid granskningen och godkännandet af det senast framlagda förslaget, och därför ha vi förordat bifall till motionärens begäran om sakens utredning.

Jag skall icke trötta med att vidare gå in i detaljer, om jag än skulle kunna anvisa några vägar, som kunde vara att gå för att åstadkomma och upprätthålla den demokratisering af hushållningssällskapen, som här ifrågasattes. Utskottet har endast skisserat en reformering af sällskapen, som skulle gå ut på att genom aflägsnande af oegentliga stadgebestämmelser föryngra och stärka solidariteten inom berörda institutioner. Jag tror ock, att Andra kammaren kan ha en viss skyldighet att tillse, att hushållningssällskapen hållas i jämnhöjd med och i utvecklingsparitet till andra statsinstitutioner, exempelvis våra *landsting*,

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

Ang. hushållnings-sällskapens verksamhet och organisation.

(Forts.)

hvilka komma att ganska starkt beröras af nyframträdande förhållanden. Det är därför som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Det var med mycken stor tveksamhet jag begärde ordet, men då vi strax förut i betänkandet nr 7 från samma utskott hade ett ärende, som särskildt berörde städernas intressen, och nu i detta betänkande fått ett ärende, som på ett alldeles särskildt sätt berör landsbygdens intressen, och det ser ut som om städernas representanter skulle på ett alldeles särskildt sätt vilja göra sig till målsmän äfven för denna fråga, som jag anser höra mera till landsbygdens än till städernas intressen, så skulle jag med anledning af detta ärende och den förda diskussionen vilja säga blott några ord.

Jag tror, att under de många år, som hushållningssällskapen hafva utöfvat sin verksamhet, ha de i allmänhet gjort det på ett förtjänstfullt sätt, och jag för min del är öfvertygad därom, att deras arbete för att i frihet få utveckla sig efter sina särregna lokala förhållanden och omständigheter har varit till mycket stort gagn och nytta. Nu vill jag visst icke neka till, att det icke på ett och annat ställe skulle vara till gagn och nytta för landtbruket och dess binäringar, ja, kanske till och med vara af behovet påkalladt, att man finge en uppräckning i hushållningssällskapens verksamhet, men jag tror, att detta är en sak, som vi, mina herrar, få betrakta mera såsom ett personligt arbete inom våra respektive orter än såsom ett lagstiftningsarbete eller såsom ett arbete att reformera vare sig nu gällande grundstadgar eller lokala stadgar för dessa hushållningssällskap. Jag vill endast erinra om, att i vårt län — Kopparbergs län — tror jag, att vi i de allra flesta punkter i stort sedt verkligen kunnat reformera vårt hushållningssällskaps förvaltningsutskott och dess arbete — såväl i stort sedt som i detaljerna — i den riktning, som motionären och utskottet här föreslagit, utan att några förändringar vidtagits i grundstadgarna. Jag tror verkligen därför, för min del, att man icke borde göra så stor affär af detta, utan tänka på, att vårt land ju är så olika ifrån de sydliga delarna till de nordliga, så att man icke bör genom alltför strama bestämmelser knyta till på det sätt, som vissa talare här hafva försökt att göra. Jag tror, att det är alldeles tillräckligt med det stadgande, som innehålles i första paragrafen, nämligen att »hushållningssällskaps ändamål är jordbrukets och därtill hörande binäringars äfvensom fiskets främjande». Därvid är en grund-sats uttalad, som jag tror är alldeles tillräcklig.

Nu har här sagts, att hushållningssällskapen blifvit efter och behöfva reformeras. Ja, jag tror det — och det skulle ha varit önskvärdt, om vi kunde ha sagt det till alla kammarens leda-

möter, men nu äro ju de flesta borta —. Jag tror emellertid, att detta är en sak, som vi böra betrakta såsom en personlig sak och se till att vi själfva, livar och en på sin ort, söka främja den, och det tror jag kommer att gagna mycket bättre än stadgeförändringar.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

Det vore mycket att säga i anledning af hvad som blifvit sagdt här, men tiden är ju så långt framskriden, och åtskilliga ganska viktiga ärenden återstå att behandla i dag. Jag skall därför nu, herr talman, på grund af de skäl, som reservanten anført, och hvilka jag för min del anser vara fullt vägaende i detta afseende, be att få yrka bifall till den reservation, som är vidfogad utskottsbetänkandet af herr Fornander m. fl.

Herr Akesson: Herr talman, mina herrar! Skulle man bilda sig ett omdöme på grundvalen af de skäl, som framställdes af motionären och herr Stårner, så kommer man säkerligen till den uppfattningen, att hushållningssällskapen på ett mycket dåligt sätt motsvarat de förhoppningar och uppfyllt de fordringar, man ställt på dem. Nu förmenar man, att genom ett lagstadgande det skulle bli bättre ställdt i många afseenden. Jag är af en alldeles motsatt uppfattning och tror för min del, att om det finns några institutioner, som kunna få röra sig i något friare former, äu som kunna inrangeras under lagbestämmelser, så gör en sådan institution bra mycket mera gagn, än om den skulle så klafbindas. Jag vågar säga, att många af våra statsinstitutioner icke på långt när uppfyllt de kraf, man ställt på dem, i så hög grad, som hushållningssällskapen med sina fria former kunnat göra. Af de exempel, som af dessa herrar framställdes, torde det dock framgå, att det finnes en del hushållningssällskap, som icke äro så väl inrättade, som man kunde ha rättighet att önska. Det kan icke förnekas, att det gör sig en del byråkratiska former gällande, men jag tror också, att man med lika stort skäl kan påstå, att det går en demokratisk strömning genom det hela nu för tiden. Jag tror, att de hushållningssällskap, som för närvarande styras på byråkratiskt sätt, äro ganska lätt räknade, och jag är alldeles öfvertygad om, att det också skall utan några lagbestämmelser komma att för dessa hushållningssällskap inträda ett bättre förhållande. Jag kan icke tro, att de, som där ha bestämmanderätten, kunna finna det vara med sin fördel eller med hushållningssällskapets fördel förenligt att fortfarande styra detsamma på ett så byråkratiskt sätt.

Man skulle kunna fråga, hvad egentligen dessa herrar vilja. De ha sagt, att det är så många saker, som behöfva ändras, men å andra sidan säga de, att man icke kan med skäl påstå, att hushållningssällskapen icke fyllt sin uppgift. När man pekar på sådant, som att det bör lagstadgas, att kvinnan skall få rättighet att inträda i hushållningssällskapen, så är ju detta alldeles

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

onödigt, då det redan nu icke föreligger något hinder därför. Vidare säger man, att man bör gifva ersättning åt förvaltningsutskottens ledamöter för att där få med mindre bemedlade personer. Ja, det är ju ingenting som hindrar, att sällskapen inom sig göra en sådan bestämmelse. Man säger, att det är omöjligt för en småbrukare t. ex. att för närvarande sitta i hushållningssällskapens förvaltningsutskott, därför att resorna medföra alltför stora kostnader. Och herr Stårner påpekade särskildt härvidlag förhållandena i Norrland. Det är alldeles riktigt, att resorna kunna draga mycket stora kostnader. Men hvad blir resultatet, om det införes ersättningsskyldighet för förvaltningsutskottsledamöternas resor? Jo, resultatet blir, att det kommer att alltför mycket tynga på hushållningssällskapens ekonomi, särskildt där resekostnaderna gå upp till mycket höga summor. Jag har erfarenhet om ifrån min hemtrakt, att hushållningssällskapet måst afslå mycket behjärtansvärda framställningar om mycket små belopp, just på grund af att man varit i afsaknad af medel. Skall nu förvaltningsutskottens ekonomi ytterligare betungas med ersättning för resor etc., så blir det ännu mindre möjligt att tillmötesgå sådana behjärtansvärda kraf på små auslag. Det är alldeles riktigt, att dessa småbrukare och mindre bemedlade böra vara med och bestämma, och kunde det göras något för den saken, så vore det naturligtvis mycket lyckligt. Men det synes mig, att man bör vara tacksam mot de personer, som vilja offra sig och utan ersättning utföra det arbete, som förelagts dem. Jag tror, att man på det hela taget kan säga, att man hittills icke haft någon befogad anmärkning mot dem. Visserligen pekas det på sådana förhållanden, som att i hushållningssällskapens ombudsmöten här i Stockholm deltaga uteslutande stora godsägare och personer med högadliga namn och titlar, men äfven därvidlag tror jag, man får vara tacksam, för att det inom dessa kretsar finnes så stort intresse för hushållningssällskapens arbeten, som det verkligen finnes. Man måste ge dessa personer, såvidt jag kan döma, det erkännandet, att de på ett mycket lyckligt sätt sörjt för det mindre jordbruket, hvilket man ju här framhållit vara något, som närmast bör tillkomma hushållningssällskapen.

Jag finner sålunda för min del, att det icke förefinnes några särskilda skäl för att här ingripa med ett lagstadgande, och jag är fullt förvissad om, att om man drager upp bestämda riktlinjer och lagparagrafer, som hushållningssällskapen skola gå efter, så skall detta medföra mycket större faror än de, som herr Gripenstedt ser i, att hushållningssällskapen skötas på det sätt, som nu sker. Under sådana förhållanden och med de åsikter, som jag här framfört, har jag funnit det riktigt att instämma i den af herr Fornander afgifna reservationen, till hvilken jag skall be att få yrka bifall.

Herr Cervin: Herr talman, mina herrar! Tiden är långt framskriden, och det har yttrats ganska mycket i denna fråga. Jag kan dock icke underlåta att påpeka några omständigheter. Det är ju alldeles naturligt, att hushållningssällskapen böra ha en ganska stor rörelsefrihet och böra själfva få bestämma sina beslut och angelägenheter på det sätt, de finna lämpligast för den ort, där respektive hushållningssällskap har sin verksamhet. Men då sällskapen åtnjuta ganska mycket statsmedel, så bör ju denna rörelsefrihet på ett visst sätt begränsas och regleras af staten. Det är ju icke meningen vare sig hos motionärerna eller utskottet, att denna ram bör vara alltför trång, utan den bör ju lämna den största möjliga rörelsefrihet. Det har emellertid påpekats åtskilliga förhållanden här, hvilka visa behofvet af att denna reglering åstadkommes. Det har sålunda påvisats, att en tillfällig majoritet kan fatta sådana beslut, som kunna blifva till synnerligen stor och obotlig skada för hushållningssällskapens verksamhet, och det finnes ju icke möjlighet att öfverklaga dylika beslut. Detta är tydligen frågor, som böra tagas i öfvervägande, då det gäller att åstadkomma, hvad man skulle kunna kalla »grundlag» för dessa hushållningssällskap.

Ang. hushållningssällskapens verksamhet och organisation.
(Forts.)

Det har för öfrigt inträdt en del andra förhållanden, sedan hushållningssällskapen stiftades, nämligen att småbruket och egna-hemsrörelsen på senare tider ha fått en mycket stark utveckling, och man bör på något sätt se till, att man gör dessa småbrukare och egna-hemsbyggare mera intresserade i hushållningssällskapens förhållanden än hittills varit fallet. Det råder nu en ganska allmän klagan bland småbrukarna öfver att deras intressen icke bli fullt tillgodosedda af hushållningssällskapen. Det är ju möjligt, att dessa klagomål äro grundlösa och obefogade i många hänseenden, men man bör dock se till, att äfven dessa samhällsklasser få ett ökad inflytande på hushållningssällskapen. Då kan det hända, att man lättare finner sig till rätta med de förhållanden, som äro rådande, och anser man, att någonting behöfver ändras, har man ju då tillfälle att framkomma med sina förslag.

I all synnerhet som här endast är föreslaget en skrifvelse till Kungl. Maj:t, anser jag, att man bör kunna gå med på utskottets hemställan, hvartill jag skall be att få yrka bifall.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara avslutad, framställde herr talmannen i öfverensstämmelse med de därunder framkomna yrkandena propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som likväl votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Ang. hushållnings-sällskaps verksamhet och organisation.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 61 ja mot 54 nej, vid hvilken utgång kammaren alltså bifallit utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 8.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 25 § 4 mom. i förordningen angående beskattning af socker den 11 oktober 1907, som härefter föredrogs, blef af kammaren godkänt.

§ 9.

Vidare föredrogs hvart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagändring i syfte att samtidiga tingssammanträden i närbelägna domsagor må undvikas; och

nr 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående garantier för ersättnings utgående i vissa fall till vittnen.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Ang postverkets stat för driftkostnader år 1912.

Därnäst företogs till afgörande statsutskottets utlåtande, nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande af postverkets stat för driftkostnader år 1912 samt i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen den 13 januari innevarande år aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 6, hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen dels medgifva,

att den å postverkets pensionsstat för år 1911 upptagna pension till f. d. postexpeditören H. A. Lagerström å 800 kronor måtte från och med år 1912 höjas med 325 kronor och sålunda från och med nämnda år från samma stat utgå med ett årligt belopp af 1,125 kronor; att biträdande postexpeditören Paul Olsson Wahrenman måtte äga att under sin återstående lifstid å postverkets pensionsstat uppbära ett årligt understöd af 1,200 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den, under hvilken entledigande ur postverkets tjänst blefve honom meddeladt; samt att förre postföraren Anders Johan Eriksson måtte å samma stat tilldelas ett årligt understöd af 120 kronor att till honom utbetalas från och med 1911 års början; dels ock bestämma postverkets anslag till driftkostnader för år 1912, förslagsvis, till 22,400,000 kronor, att utgå direkt af postmedlen.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.
(Forts.)

I sammanhang med detta ärende hade utskottet till behandling förehaft dels en inom Andra kammaren under nr 195 väckt motion af herr *Tynell*, med hvilken herrar *Waldén*, *Thylander* och *Broomé* i Högbo instämt och som föreslagit, att Riksdagen måtte besluta, att antalet ordinarie postvaktmästare och postiljoner i 1912 års stat måtte bestämmas till 1,700 i stället för af Kungl. Maj:ts föreslagna 1,625 samt att afföningsstaten måtte höjas i enlighet därmed, dels ock en inom samma kammare af herr *Byström* afgifven motion, nr 229, däri hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att af de nya ordinarie tjänstemannabefattningar af lägre grad, som Riksdagen kunde komma att bevilja för 1912, 100 måtte få beräknas på förordnande under år 1911 och tillträdas med rätt att beräkna ordinarie tjänstetid från 1911 års ingång.

Utskottet hemställde

1) att Riksdagen måtte

a) medgifva,

att den å postverkets pensionsstat för år 1911 upptagna pension till f. d. postexpeditören H. A. Lagerström å 800 kronor måtte från och med år 1912 höjas med 325 kronor och sålunda från och med nämnda år från samma stat utgå med ett årligt belopp af 1,125 kronor;

att biträdande postexpeditören Paul Olsson Wahrenman måtte äga att under sin återstående lifstid å postverkets pensionsstat uppbära ett årligt understöd af 1,200 kronor att utgå från och med månaden näst efter den, under hvilken entledigande ur postverkets tjänst blefve honom meddeladt; samt

att förre postföraren Anders Johan Eriksson måtte å samma stat tilldelas ett årligt understöd af 120 kronor att till honom utbetalas från och med 1911 års början;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med afslag å herr *Tynells* förevarande motion bestämma postverkets anslag

Ang. postver- till driftkostnader för år 1912, förslagsvis, till 22,400,000 kronor,
kets stat för att utgå direkt af postmedlen.
driftkostna- 2) att herr Byströms ofvan omnämnda motion icke måtte
der år 1912 af Riksdagen bifallas.
(Forts.)

Emellertid funnos vid utlåtandet fogade reservationer:

Vid *punkten 1*, af herrar *J. T. Larsson*, friherre *J. G. Beck-Friis*, *Ekman* i Mogård, *Rydén*, *Byström*, *Lindblad* och *Thor*, hvilka ansett, att utskottets förslag i denna del bort hafva följande lydelse:

1) att Riksdagen måtte

a) medgifva,

att den — — — — — 1911 års början;

b) i anledning af Kungl. Maj:ts framställning och herr Tynells förevarande motion bestämma postverkets anslag till driftkostnader för år 1912, förslagsvis, till 22,412,600 kronor att utgå direkt af postmedlen.

samt vid *punkten 2*, af herr *Byström*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att ifrågavarande motion måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af *punkten 1:0*) yttrade

Herr Tynell: Herr talman, mina herrar! Då jag väckte den föreliggande motionen, trodde jag, att statsutskottet skulle vid behandlingen af motionen taga hänsyn till den tid, som ansetts behöflig för utrönande af personalens lämplighet som posttjänstemän. I Kungl. Maj:ts proposition nr 6 sidan 5 uppgifves följande:

»Befordran till ordinarie postexpeditör har nämligen ansetts böra äga rum efter en extra tjänstetid af vid pass 6 år, hvilken tid sedermera nedsatts till 5 år, medan tjänstetiden såsom biträdande postvaktmästare och biträdande postiljon ansetts böra i allmänhet begränsas till 4 år.»

Utskottet har icke tagit någon hänsyn till hvad Kungl. Maj:t har sagt utan afstyrkt motionen. Letar man efter skälen till utskottets afstyrkande, finner man ett enda, och detta är, att genom ett bifall till min motion följden skulle blifva den, att det komme att framställas kraf på liknande befordringsutsikter af andra tjänstemän, och sålunda skulle detta kunna föranleda betänkliga konsekvenser.

Om det är så illa ställt inom statsförvaltningen, att statsutskottet har anledning hysa sådana farhågor, då vill jag för min del uttrycka min förvåning öfver att utskottet i detta fall icke sökt åstadkomma någon rättelse, såsom jag i min motion föreslagit, ty hvad blir följden genom ett enbart bifall till Kungl.

Maj:ts proposition annat än att »förvirringen» blir minst lika stor som den nu är? Det synes mig, som om utskottet bort söka åvägabringa en rättelse på grund af hvad jag i min motion påpekat.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

De 75 personer, som det här skulle gälla att beforda till ordinarie den $\frac{1}{1}$ 1912, uppnå vid sagda tidpunkt en tjänstetid af minst 4 år såsom extra. Förutom denna ha de bakom sig en annan tjänstetid på 1, 2 å 3 år eller till och med en ännu längre såsom aspiranter eller reserver. Det finnes fall, då personer på sådana grunder haft en tjänstetid af 6, 8 ända till 10 år utan att hafva blifvit befordrade till ordinarie, och det trots att de ha skött sina åligganden på ett förtjänstfullt sätt. Sålunda torde kunna sägas, att det vore rättvist, att Riksdagen icke utsträckte den extra tjänstetiden utöfver den tid af fyra år, som Kungl. Maj:t ansett lämplig, i synnerhet som ingen gräns varit normerad för aspirant- eller reservtiden.

Vid betänkandet finnes fogad en reservation, som till två tredjedelar tillstyrkt min motion, d. v. s. i denna reservation föreslås 50 st. ordinarie utöfver hvad Kungl. Maj:t begärt till befordran. Jag är reservanternas tacksam för att de insett det berättigade i min motion, och skulle också vara kammaren synnerligen tacksam, om den ville bifalla, hvad reservanternas här ha yrkat.

Förutom dessa 50, som föreslås till ordinarie utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit, ha vi emellertid omkring 25, som i alla fall blifva öfver och som ha en tjänstetid af 4 år och däröfver plus sin reserv- och aspiranttid; emellertid är jag viss om, att dessa naturligtvis icke kunna tänka på att under sådana förhållanden blifva befordrade till ordinarie förrän under året 1912.

Besinnar man, att det utom dessa finnes en hel stab af extra reserver och aspiranter, uppgående till — jag tror jag kan godt säga — omkring ett 500-tal, torde det vara klart, att postverket för sin del icke kommer att lida någon brist på extra personal, därest nu de 50 befordras utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit. Kostnaden för dessa 50 personers befordran belöper sig till 5,000 kr. plus dyrortstillägg. Denna summa torde väl icke kunna verka så afskräckande, isynnerhet om man betänker, att befordran helt enkelt är en gärd af rättvisa gentemot dessa 50, som här af utskottsreservanternas föreslagits till ordinarie.

Jag skall för närvarande icke vidare inlåta mig på frågan, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Larsson m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Sjö: Jag skall däremot be att få yrka bifall till utskottets hemställan, och när jag detta gör, så får jag säga, att det synes mig, som om poststyrelsen och äfven Kungl. Maj:t ha gått så långt i den vägen, som de ha kunnat, när de utaf

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.
(Forts.)

de extra tjänstemännen, postvaktmästare och postiljoner, velat befordra 150 st. Nu vill emellertid motionären, såsom herrarna se af betänkandet, att man skall befordra ytterligare 75 st. Om så skedde, kunna herrarna litet hvar tänka sig, hurudan oreda det skulle uppstå, därest icke generalpoststyrelsen finge styra och ordna beträffande tjänstemännens befordran från extra till ordinarie. Det skulle bli ett sådant sammelsurium, om jag så får kalla det, att man till sist icke finge någon reda, därest detta exempel följdes, och en motionär sålunda skulle i Riksdagen kunna få sin vilja igenom beträffande ordnandet och styrandet med hvad som angår posttjänstemännens antagande. Det kunde också för andra verk och inrättningar komma att innebära ett uppslag att å sin sida handla på samma sätt. Enligt mitt förmenande skulle man icke handla i öfverensstämmelse med den plan, som uppgjorts, och den utredning, som här föreligger, om man ginge ifrån hvad styrelsen efter moget öfvervägande och verkställd beräkning har förelagt Riksdagen att besluta om. Och jag vill hemställa till herrarne, huru det skulle gå, ifall vi den ena gången efter den andra skulle afvika från hvad olika styrelser förelagt Riksdagen till afgörande, när det nämligen är fråga om den enligt dessa styrelsers på erfarenhet och sakkännedom grundade åsikt om den för resp. verk bästa och mest praktiska lösningen af mindre väsentliga angelägenheter.

Nu säger man, att det är för lång tid, att de extra tjänstemännen skola gå obefordrade under 4—5 år. Men jag får för min del säga, att jag icke finner det vara någon lång tid — långt därifrån. Här behöfvas plikttrogna, redbara och ärliga män, som äro pröfvade, innan de bli ordinarie. Och jag vill i detta sammanhang erinra herrarna om hvad vi här beslutade vid ett sammanträde för några dagar sedan. Det var då några, som ville uppflytta några extra vaktmästare i riksbanken till ordinarie, men därvid visade kammaren att den underkastade sig den uppfattning härvidlag, som jag anser vara den rätta, då den nämligen fattade beslut mot icke blott den i ämnet väckta motionen, utan mot yrkande af flera reservanter i utskottet, och genom detta beslut erkände, att befordringssystemet i dylika fall bör omhänderhafvas af vederbörande styrelse — ja, i detta fall var det ju riksbanksfullmäktige, men det motsvarar ju styrelsen på andra håll — en princip, som enligt mitt förmenande är den enda riktiga. I fråga om nu angifna fall är dessutom att märka, att ifrågavarande vaktmästare gått 8—10 år som extra, medan det här endast är fråga om 4—5 år.

När generalpoststyrelsen handlar efter sin öfvertygelse i fråga om ordnandet af dessa angelägenheter, synes det mig, att man bör vara nöjd och icke en smula afvika från dess mening härutinnan.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan och afslag å den i ärendet väckta motionen äfvensom å reservanternas förslag.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

Herr Ekman i Mogård: Herr talman, mina herrar! Till undvikande af hvarje missförstånd vill jag säga, att här gäller det ej att öka antalet tjänstemän inom postverket; samma antal finnes redan nu. Frågan gäller endast, i hvilken utsträckning dessa, som nu äro anställda såsom extra, skola befordras till ordinarie. Beträffande den frågan uttalade kommitterade, som hade att uppgöra förslag till postverkets omorganisation, att de ansågo den tid, under hvilken dessa postbetjante skulle tjänstgöra som extra, i allmänhet böra begränsas till 4 år. Detta uttalande har, såvidt jag kunnat finna, hela tiden stått oemot sagt. Och det är just den principen, att man icke önskade utsträcka den extra tjänstgöringen öfver 4 år, som legat till grund äfven för Kungl. Maj:ts förslag att här öka antalet af dem, som skulle befordras till ordinarie.

Reservanterna ha emellertid i den vid detta betänkande fogade reservationen gjort ett uttalande, att man anser, att man icke heller bör komma under dessa 4 år för den extra tjänstgöringen, att den således icke endast, som kommitterade föreslagit, bör begränsas uppåt till 4 år, utan reservanterna säga också, att man anser, att den bör vara *minst* 4 år. Men äfven vid tillämpning af denna af reservanterna förordade inskränkning i hvad kommitterade uttalat, kan man nu befordra ett större antal än hvad Kungl. Maj:t föreslagit. Kungl. Maj:t föreslår en ökning af de ordinaries antal med 150, och herr Tynell föreslår 225, under det att reservanterna föreslå 200. Orsaken till att reservanterna icke ansett sig kunna gå med på motionärens förslag är den, att man fruktar, att man genom en befordring af så stort antal som 225 skulle enligt de uppgifter, som vi fått från den posttjänsteman, som varit uppe på statsutskottets afdelning, i följd af den afgång, som årligen äger rum under det löpande året, i fråga om vissa befordrade komma under den tid af 4 år, som man anser önskvärdt, att de först gå som extra. Med tillämpning af reservanternas förslag om begränsande af befordringen till 200 stycken, föreligger icke denna risk.

Hela denna fråga är ju ekonomiskt sedt icke stor, som herrarna finna. Ty ett bifall till reservanternas förslag skulle medföra en ökning i den af Kungl. Maj:t föreslagna afföningsstaten i dess helhet med 5,000 kronor, hvartill komme en höjning af anslaget till ortstillägg med 7,600 kronor, sålunda, som jag sade, icke någon stor utgift för statsverket. Men det kan naturligtvis icke bestridas, att frågan är af mycket stor betydelse för dem, den närmast vidkommer, nämligen postbetjante. Ty det

Ang. postverkets stot för driftkostnader år 1912. är en betydande skillnad för dessa postbetjände, den ena eller andra af dem, om de bli uppflyttade i ordinarie statstjänst ett år tidigare eller senare.

(Forts.)

Då reservationen helt och hållet enligt vårt förmenande sammanfaller med det uttalande, som tidigare gjorts af kommittén, och äfven sammanfaller med den princip, som generalpoststyrelsen synes afsett att följa, ha vi ansett billighet och rättvisa kräfva, att man ökar antalet till 200, såsom framgår af reservationen, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Såsom den förste ärade talaren och äfven den ärade talare, som nyss hade ordet, framhållit, är denna fråga icke af någon stor ekonomisk betydelse. Man kan ju också måhända säga, om man vill, att det väl icke finnes någon anledning för departementschefen att motsätta sig skapandet af nya statstjänster, och ur den synpunkten skulle man ju kunna tycka, att jag ej borde ha något att invända. om Riksdagen ville skapa flera statstjänster än af Kungl. Maj:t föreslagits. Men det är så, att jag för min del åtminstone icke kan finna annat, än att frågan har en mycket stor principiell betydelse, och att ur denna synpunkt konsekvenserna af ett bifall till motionärens eller reservanternas förslag kunna bli ganska betänkliga.

Det har visat sig, att de, som försvara herr Tynells motion, och de, som tala däremot, ha här utgått från alldeles olika synpunkter, ja, man kan säga, att det hela egentligen är en tvist om en tolkningsfråga. Förhållandet var, som herrarna nog alla känna, att bland de anmärkningar, som framställdes af den sista kommittén, som var tillsatt för omorganisationen af generalpoststyrelsen och postverket, gällde också en, att inom detta verk rådde ett betänkligt missförhållande mellan ordinarie och extra ordinarie arbetskrafter, och att åvägabringa rättelse härvidlag ansåg kommittén med skäl vara en af sina främsta uppgifter. Och detta skedde också därigenom, att ett betydligt större antal ordinarie tjänster inrättades. Men kommittén framhöll samtidigt, att, när det var fråga om ett sådant verk som postverket, som oupphörligt utvecklade sig, så kunde man icke tänka sig hafva nått ett nöjaktigt resultat därigenom, att man gjorde en sådan tillsättning af ordinarie tjänster en gång för alla, utan det gällde fastmer att se till, att man följde med utvecklingen, så att man oafbrutet, allt efter som behöfvat af nya arbetskrafter framträdde, såge till att det blefve den rätta relationen mellan de ordinarie och de extra ordinarie. Och i sammanhang härmed anställde kommittén en särskild beräkning för olika tjänster, som gick ut på att fastslå, huru lång tid de extra ordinarie behöfde tjänstgöra, innan de blefvo befordrade. Det

var således en beräkning, afsedd att tjäna till ledning vid bedömandet af frågan, huru många nya ordinarie tjänster, som skulle inrättas för hvarje år. Och därvid uttalades i fråga om den klass tjänstemän, det här är tal om, att de i allmänhet icke syntes böra stanna längre som extra ordinarie än 4 år.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.
(Forts.)

Redan strax efter den nya organisationens genomförande framkommo här inom Riksdagen yrkanden, som utgingo därför, att genom anställandet af denna beräkningsgrund, som godkänts af Riksdagen, hade man konstituerat en rätt för de extra ordinarie att inom viss tid bli ordinarie. Mot den uppfattning, som låg bakom dessa yrkanden, reagerade däremot upprepade gånger såväl regeringen som Riksdagen, som vid flera tillfällen uttryckligen underströk, hvad jag nyss framhållit, att här blott vore fråga om en beräkningsgrund, och att denna princip icke får tillämpas så, att den inkräktar på en annan icke mindre viktig princip, nämligen att ökning af de ordinarie arbetskrafterna icke bör ske i vidare mån, än ämbetsverket verkligt behöfver.

Nu kan jag ej förstå, att man kan vilja drifva den satsen, att i fråga om extra eller biträdande postvaktmästare eller postiljoner, som äro extra tjänstemän liksom de andra med fast arvode, skall gälla det egendomliga förhållandet, att de skola anses ha rättighet att, oafsedt ämbetsverkets behof af nya arbetskrafter, inom vissa år bli uppflyttade till ordinarie. Vill man gå in på en sådan enligt min tanke betänklig princip, så bör man taga upp denna fråga i sin helhet, i hvad den rör ämbetsverken i allmänhet och undersöka, huruvida verkligen de extra ordinarie eller en viss klass af desamma med fog kunna framställa anspråk på att efter viss tid, sedan de blifvit extra ordinarie med fasta arvoden, ovillkorligen nya statstjänster skola inrättas för dem. Det tror jag ej, att Riksdagen skulle vilja gå med på. Och det är därför jag säger, att jag anser den princip, som man nu här söker drifva fram, om ock endast delvis, vara mycket betänklig. Och jag ber att få erinra därom, att hvarje gång man förut försökt häfda denna princip, har Riksdagen och denna kammare bestämdt understrukit, att här finnes ingen rätt för dessa personer att bli befordrade efter 4 år. Och då man talar om, att det är en enkel gärd af rättvisa, så är detta alldeles oriktigt. Ty här är endast fråga om att se till, att denna relation mellan ordinarie och extra ordinarie, som man anser böra förefinnas, bibehålles.

Därför kan jag för min del icke tro, att det kan tänkas, att kammaren denna gång viker ifrån en princip, som förut tillämpats. Jag vill för öfrigt fästa uppmärksamheten på, att den s. k. fulla rättvisan kommer ändå icke att uppfyllas, därför att, äfven om man en gång om året massvis skapar nya tjänster, så måste det alltid under årets lopp bli personer, som vid ett års början

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.
(Forts.)

redan uppnått en tjänstetid af fyra år och någon månad. Man kan aldrig nå rättvisa, om man ej tar stoget fullt ut och säger: dessa personer äro utau vidare ordinarie, då de varit 4 år i tjänst. Det vore det enda konsekventa.

Då man emellertid här icke kunnat påvisa, att generalpoststyrelsen på något sätt gifvit tillkänna tendenser att vilja i större utsträckning än under senare år använda ordinarie arbetskrafter, har jag saknat anledning att föreslå ökandet af ordinarie tjänster i postverket utöfver hvad generalpoststyrelsen föreslagit.

Herr Lindblad: Jag har begärt ordet icke blott för att yrka bifall till reservationen, utan också för att säga några ord rörande den öfverqualificerade arbetskraften inom postverket.

När den nya regleringen för postverket tillkom, var det en allmän känsla i denna kammare, och det gafs äfven uttryck däråt, att man tillskapade alltför många högre tjänstemän, som verket knappast komme att behöfva. Jag tror också, att sedan organisationen blifvit genomförd, det visat sig vara riktigt, att åtminstone på en del ställan, och kanske på rätt många, ett sådant öfverflöd af öfverqualificerad arbetskraft förefinnes.

Jag skall för att illustrera saken framdraga ett par exempel från den stad, som jag representerar. Vid den afgående afdelningen af Göteborgs postkontor nr 1 fanns det före 1910 en kontrollör, hvilken tjänstgjorde såsom föreståndare. Nämnda år, då tjänstemännen af högre grad fingo sina löner och tjänsteförhållanden reglerade, upphöjdes nämnde tjänsteman till *förste* kontrollör, utan att hans arbete på något sätt ökades. Därtill fick han *två* förste postexpeditörer till sin hjälp, hvilket gör, att tre man sålunda nu uppehålla ifrågavarande afdelning, hvilken förut uppehölls af en person.

Å ankommande afdelningen, brefbärareexpeditionen och tidningsexpeditionen, hade före 1910 funnits en föreståndare, en kontrollör. Nämnda år blef också denna föreståndare befordrad till *förste* kontrollör med högsta chefskap öfver alla tre afdelningarna, och föreståndarna för brefbärare- och tidningsexpeditionerna hibe höllos, men uppflyttades från postexpeditörer till *förste* postexpeditörer. Förste kontrollörens upphöjande i högre grad med åtföljande löneförhöjning har, enligt hvad som uppgivits, på intet sätt motiverats med ökad arbete. Det säges tvärtom allmänt, att vederbörande ingenting har att göra. Till sin hjälp fick han dessutom två förste postexpeditörer, stationerade på ankommande afdelningen och brefbärareexpeditionen. Dessa påstås ej heller hafva tillräcklig sysselsättning. Dessutom fick föreståndaren för tidningsexpeditionen till sin hjälp likaledes *en* förste postexpeditör, och denna befattning består i sådana göromål, som enligt postmäns utsago borde öfverlätas åt en förste postvaktnästare. Det är alltså nu inalles sex mot förut tre che-

fer af högre och lägre grad på denna afdelning (ankommande afdelningen), och ingen enda af dem har, enligt hvad som meddelats mig, att utföra en sak, som icke skulle kunna utföras af en någorlunda intelligent postvaktmästare.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

Nu kan man kanske säga, att det endast är i Göteborg, som detta inträffat, och att anledningen till att förhållandena äro sådana på nämnda postkontor möjligen är den, att man där icke förstätt att organisera arbetet så, som det borde organiseras och som meningen var, att det skulle blifva. Men jag tror, att det litet hvarstans råder samma förhållanden som i Göteborg, och att den öfverkvalificerade arbetskraften finnes i ganska stor utsträckning, och till och med i så stor utsträckning, att de högre tjänstemännen själfva känna sig mindre tillfredställda med att hafva blifvit försatta i en situation, där de knappast hafva något att taga sig till.

Jag har här i min hand en tidning, som heter Svenskt postarkiv; det är de högre tjänstemännens egen tidning. Ut i denna tidning finnes en artikel, som visserligen är en insändare, men hvars innehåll dock icke på något sätt blifvit emotsagdt af redaktionen, hvarför man måste antaga, att redaktionen själf med kännedom om förhållandena ansett sig böra införa denna artikel utan någon som helst gensaga. Artikeln behandlar frågan om 7-timmars arbetsdagen och arbetsintensiteten inom postverket.

Artikelförfattaren frågar till en början: »huru tillämpas föreskrifterna angående minst 7 timmars tjänstgöring för tjänstemännen?» »Jo», svarar han, »enligt hvad undertecknad har sig bekant, på så sätt att å ett kontor arbetstiden är $8\frac{1}{2}$ kanske ännu längre, å ett annat 7, å ett tredje 6 och å ett fjärde $5\frac{1}{2}$ o. s. v.» och han fortsätter: »man skulle tycka, att när det nu är föreskrifvet, att tjänstgöringen bör vara minst 7 timmar, detta också borde efterlefas, ty hvad gagnar det väl med bestämmelser, om dessa ej skola följas.» Längre ned fortsätter han sina reflektioner på följande sätt: »Man skall kanske peka på andra af statens verk, där tiden är betydligt kortare, och där personalens storlek icke står i rimlig proportion till det arbete, som utföres. Detta är mycket sant, men bevisar endast, att hos ledningen af dessa verk finnes åtskilligt öfrigt att önska, när det gäller tillvaratagandet af statens intressen, och om postverket kan vara en förebild för andra verk, bör ju hvarje postman kunna känna glädje häröfver. För att komma dit, bör man emellertid se till, att ej blott af de underordnade fordras skäligh arbetstid och att arbetskraften ordentligt utnyttjas, utan att äfven de öfverordnade föregå med godt exempel. Att så ej är fallet mångenstädes är ett faktum. Vi hafva hört berättas om en förste postexpeditör, som enligt egen utsago hade cirka två timmars arbetsdag, och om en annan, som låg på sommarnöje och tittade in på kontoret, när han ansåg lämpligt. Nu resonerar man så, att

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.
(Forts.)

de öfverordnade i allmänhet äro äldre personer och att de därför behöfva någon lindrigare tjänstgöringstid. Det medgifves gärna, men så lindrig, som nämnda fall visar, är nästan för mycket begärdt. En man vid 40 å 50 års ålder anses ju vara i sin bästa arbetskraft.» Och författaren fortsätter sedermera: »Den nya omregleringen inom postverket tyckes nästan rent af skapat en del sinekurer. Ser man på postförvaltarnes åligganden vid första klass kontor, så synas dessa blifva synnerligen lindriga. Under dem sortera kontrollörer, förste postexpeditörer, manliga och kvinnliga. Räkenskaperna, som till stor del förut upptagit deras tid, öfverflyttas på kontrollörerna. Postförvaltarnes hufvudsakliga göra blir väl att utreda ärenden och att öfvervaka. Men detta kan väl knappast räcka till cirka 7 timmars arbetsdag i medeltal. Ordet öfvervaka synes vara ett mycket tånjbart ord, och tydes olika, antingen så, att vederbörande ständigt irritera de underordnade genom att i minsta detaljer ingripa i deras arbete, eller så att de senare helt och hållet lämnas åt sig själftva och handla efter eget godtycke. Ej heller öfriga öfverordnade synas behöfva blifva alltför öfveransträngda.»

Det förefaller mig, som om denna artikel jämte hvad jag i öfrigt anfört gifver vid handen, att här behöfva åtskilliga förändringar vidtagas för att utnyttja arbetskrafterna vid postverket. Man är alldeles på det klara med, att de lägre tjänstemännens arbetskraft blir vederbörligen utnyttjad. Men huru det ser ut med afseende på de högre tjänstemännens arbetskraft, ger hvad jag här antydt en liten föreställning om. Och jag betonar ännu en gång, att det är icke blott det fall, som jag omnämnde, nämligen Göteborg, där det finnes ett öfverflöd af högre ordinarie tjänstemän, som icke hafva tillräcklig sysselställning, utan sådana fall kunna påträffas öfverallt, och icke minst här vid hufvudkontoret i Stockholm.

Statsrådet och chefen för civildepartementet omnämnde, att den kommitté, som haft omreglering af postverket om hand, hade för afsikt att rätta de missförhållanden, som förefunnes i fråga om befordringsförhållandena. Det förefaller mig emellertid af hvad jag här antydt, som om kommittén åtminstone icke fullt lyckats i detta sitt förehafvande. Ty är det så, som här angifvits i hvad rör Göteborgs postkontor, och såsom här framhållits i nämnda artikel i posttjänstemännens egen tidning, så återstår åtskilligt öfrigt att önska.

Hvad nu herr Tynells motion vidkommer, så framhöll herr Sjö bland annat, att det skulle blifva en förfärlig oreda, om man skulle utöfver det antal, som Kungl. Maj:t föreslagit, förflytta ett 50-tal extra posttjänstemän till ordinarie. Det förefaller dock mig, som om det icke skulle kunna blifva någon väsentlig oreda däraf, och i enlighet med hvad Riksdagen uttalade därom, att

extra ordinarie skulle tjänstgöra under fyra års tid, innan de kunde blifva ordinarie — och detta uttalande gjorde väl Riksdagen icke utan någon mening — finnes det ju ändock, äfven om man uppflyttar 200 i stället för 150, ett tillräckligt stort antal, som hafva tjänstgjort såsom extra i fyra år, men icke komma upp såsom ordinarie. Man måste dock komma ihåg, att de som tjänstgjort såsom extra i fyra år, hafva förut arbetat vid postverket såsom reservbetjante eller aspiranter under flera år, hvadan de näppeligen kunna behöfva mer än fyra år såsom extra för att de skulle kunna blifva tillräckligt kända. De flesta, som ingå i postverkets tjänst, inkomma vid 20 års ålder eller kanske några år därutöfver. Räknar man då på, att de gått en följd af år såsom aspiranter eller reservbetjante och sedan i fyra år och därutöfver, i de flesta fall åtskilligt öfver fyra år, såsom extra postvaktmästare, så förefaller det mig, som om de kommit till en ålder, vid hvilken de kunna vara berättigade att erhålla ordinarie tjänst. Det är ju dock en anseelig tidsperiod, som de då stått såsom extra ordinarie. De kunna ju näppeligen skapa en familj, förrän de fått en tryggad bärning, och när de nått 30 års ålder, synes mig tiden för dem vara inne att kunna skapa familj. Och därför är det enligt min mening också behöfligt, att de erhålla ordinarie befattning. Att draga ut längre på tiden än som är nödvändigt finnes icke någon anledning till.

Jag kan ej heller inse, att det är en riktig princip att de olika verken ensamma skola bestämma, på hvilket sätt sådana reformer skola ske, ty i så fall behöfde saken icke framläggas för Riksdagen. Det är klart, att man bör taga hänsyn till de olika förslag, som framläggas från verkens styrelser. Men om de föreläggas Riksdagen, så är det väl för att Riksdagen skall få tillfälle att säga sin mening. Den har då pröfningsrätt, och om den vill i något fall göra en förändring till förmån för personalen eller också till dess nackdel, hvilket också kan ske, så förefaller det mig, som om Riksdagen vore i sin goda rätt och som om detta icke skulle kunna åstadkomma någon större revolution i vederbörande verk.

Jag kan därför icke finna något annat än att det är en gärd af rättvisa, om nu, enligt Riksdagens uttalade mening därom att extra ordinarie vaktmästare efter fyra års tjänstgöring böra befordras till ordinarie, Riksdagen uppflyttar ett något större antal extra ordinarie posttjänstemän än generalpoststyrelsen föreslagit till ordinarie.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Fläsbro: Herr talman! Till följd af glömska från min sida har jag icke blifvit antecknad bland reser-

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.
(Forts.)

Ang. postver-
kets stat för
drifkostna-
der år 1912.
(Forts.)

vanterna. Inom afdelningen uttalade jag likväl samma mening, som funnit uttryck i reservationen. Jag kan icke heller förstå herr Sjös tal om, att generalpoststyrelsens plan, som han uttryckt sig, skulle på något sätt förryckas genom ett bifall till denna reservation. När Kungl. Maj:t och generalpoststyrelsen vid flerfaldiga tillfällen uttalat den mening, att de lägre posttjänstemännens extraordinarietid bör i regeln eller, som herr statsrådets ord nyss föllö sig, i allmänhet begränsas till fyra år, och genom ett bifall till reservationen ingen enda sådan posttjänsteman, som har lägre extraordinarietid än fyra år, blefve uppflyttad till ordinarie, så faller det af sig själf, att om Riksdagen bifaller denna reservation, vidtager Riksdagen i själfva verket ingen annan förändring i denna plan — ifall det nämligen finns någon sådan — än att den, så att säga, jämkar den till rätta.

Med denna uppfattning, herr talman, är det klart, att jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Det var en ganska svår kritik, som herr Lindblad här gaf öfver posttjänstemännens tjänsteförhållanden. Det tyckes mig, som om, därest generalpoststyrelsen skulle vilja tillhålla vederbörande ordinarie tjänstemän att fullgöra sin plikt, behöfde icke så många nya ordinarie befattningar inrättas, som här är ifrågasatt. Jag tror emellertid, att man bör gifva generalpoststyrelsen ett litet stöd i detta fall.

Det har nu sagts, att det framhållits, såväl inom kommittén som på andra håll, att dessa posttjänstemän icke borde behöfva gå såsom extra ordinarie längre än fyra år. Menar man då med extra ordinarie såväl de, hvilka stå i reserven, de så kallade aspiranterna, som de, hvilka äro biträden, blir det ju två skilda saker, som det gäller. Men man menar här kanske dem, som gå såsom aspiranter, och om så är, tror jag, att det är nödvändigt, att generalpoststyrelsen ser till, att icke alla de, som söka sig in i postverket, skrivas in såsom aspiranter. Det lär väl vara så, att inträdessökande oupphörligt komma och anmäla sig hos postverket, och om så många, som vilja, finge på det sättet skriva in sig, skulle det bli en hel mängd, som sålunda skulle stå såsom aspiranter. Om sedan generalpoststyrelsen skulle vara tvungen att befordra alla dessa till ordinarie efter fyra år, skulle det till slut bli en besynnerlig historia.

Jag kan för min del icke finna annat, än att Kungl. Maj:ts förslag i detta fall är det riktiga. Jag tror, att man bör i detta fall rätta sig något efter hvad generalpoststyrelsen anser vara det lämpliga, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets nu förevarande hemställan.

Herr Ekman i Mogård: Herr talman, mina herrar! Endast ett par ord med anledning af det yttrande, som vi här nyss hörde från statsrådsbanken. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet förklarade, att det uttalande, som kommissionen gjort, endast vore att betrakta såsom en beräkningsgrund och icke såsom en princip, hvilken kommitterade ansåge böra läggas till grund för uppflyttning från extra till ordinarie, i fråga om de tjänstemän, som saken här gäller. Jag tillåter mig att i det afseendet hysa en annan åsikt, och jag har så mycket större skäl därtill, som bland reservanterna återfinnes en af medlemmarna i nämnda kommission. Jag har vid samtal med honom — han är nu visserligen blott *en* af ledamöterna i kommissionen — fått den uppfattningen, att han för sin del ansåge, att tiden borde begränsas på angifvet sätt. Vidare tillåter jag mig fästa uppmärksamheten vid, att om man läser generalpoststyrelsens utlåtande i den kungl. propositionen, sidorna 10—12, kan man väl knappast komma till något annat resultat, än att äfven generalpoststyrelsen vill godkänna nämnda princip. Öfverallt, där det resoneras om den tid, som dessa tjänstemän fått gå såsom extra, innan de befordrats till ordinarie, synes det mig, som om generalpoststyrelsen för sin del godkänt själfva principen i fråga, ehuru styrelsens beräkningar icke visat sig fullständigt svara däremot.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

Herr Sjö talade om en plan, som skulle finnas. Jag har ingen enda gång sett någon plan från generalpoststyrelsen angående dessa befordringar, och jag tror icke, att en sådan plan existerar, utan jag tror, att äfven generalpoststyrelsen anser det vara rättvist, att när dessa extra genomgått en proftid å fyra år, de då böra bli befordrade.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade: Då herrarna tala om rättvisa, så nå herrarna icke heller genom bifall till reservationen full rättvisa. Nej, det är alldeles gifvet; man kan icke komma så nära intill gränsen af de fyra åren därför, att man då riskerar att komma under denna gräns, något som vi icke anse vara lämpligt; men man får väl icke låta det bästa stå i vägen för det goda, och det kan icke bestridas, att genom ett bifall till reservationen kommer man närmast de fyra åren, som alltid ansetts vara det lämpligaste härvidlag.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag har icke deltagit i behandlingen inom utskottet af detta ärende; om jag det hade gjort, skulle jag för min del ha anslutit mig till reservanternas förslag. Herr Hans Andersson sade, att om man räknar med aspiranterna och reservpostbetjante och slår dem tillsammans med de extra, finge man naturligtvis vara mycket betänksam och

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

tillråda generalpoststyrelsen att icke inskrifva alltför många sökande. I det stycket är jag fullt ense med herr Hans Andersson. De förhållanden, som omnämnas i den tidningsartikel, som herr Lindblad här citerade, visa just, huru det går, när man utan någon ordentlig afvägning inskrifver för många tjänstemän, hvilka man sedan af omständigheterna anser sig efter en viss tid vara tvungen att befordra till ordinarie, och synnerligast gäller detta om de högre tjänstemännen. Jag tillät mig redan för sex år sedan att här i kammaren göra en erinran mot detta sätt att särskildt i de högre tjänstegraderna inskrifva ett större antal sökande, än man genom en normal befordran kan bereda plats som ordinarie i verken. Denna öfverbefolkning i de högre graderna framtvang den senast företagna omorganisationen, hvarigenom tillskapades en massa nya befattningar, samtidigt som man sade sig vilja göra denna omorganisation för att bereda bättre arbetsmöjligheter och arbetsutkomst för de lägsta tjänstemännen inom verket.

Nu förhåller det sig så, att förutom aspiranterna och reservbetjante är det ett antal extra betjante, som varit i ordinarie tjänstgöring dagligen under fyra år och därutöfver fastän de icke varit anställda på ordinarie stat. Behovvet af denna personal är således konstateradt; postverket måste för det helas behöriga gång ha ett så stort antal personer.

Jag begärde ordet icke så mycket för att betona detta som fastmera för att i min ringa mån inlägga en gensaga mot den tolkning af förhållandet mellan extra och ordinarie, som herr civilministern här sökt göra gällande. Han framhöll, att det måste vara en viss relation mellan de ordinarie och de extra. Skulle man emellertid tolka saken så, som herr civilministern gjorde, åtminstone enligt den uppfattning jag fick af hans resonemang, så skulle vid den tidpunkt, då postverket afstannar i sin utveckling, de sista 400 extra, som då blifvit antagna, få gå såsom extra i all sin tid: ty enligt herr civilministerns uppfattning skall det vara en viss relation mellan de ordinarie och de extra, och det skulle därför bli synnerligen svårt för dessa extra att vinna befordran — det blir slutet på hela historien. Jag tror dock icke, att man kan göra gällande en sådan uppfattning i fråga om relationen mellan de ordinarie och de extra, utan man måste väl säga, att när dessa extra gjort sin fyraåriga tjänstetid och det är konstateradt, att personalen är af behovvet påkallad, då skola de äfven befordras till ordinarie, oberoende af den relation mellan ordinarie och extra, som man här sökt lansera fram. Jag kan icke finna annat, än att behovvet af personalen är konstateradt, och när så är, anser jag det vara rimligt och rätt, att man söker hålla fast vid att så vidt möjligt fyra år må bli den normgifvande tiden, så att de extra efter den tiden befordras, i all synnerhet som, enligt hvad jag funnit,

Kungl. Maj:t och generalpoststyrelsen ha någorlunda upprätthållit en tid å fem å sex år för de högre tjänstemännen, där man ju för öfrigt har öfverflöd på arbetskrafter, enligt hvad den här nyss upplästa tidningsartikeln gaf vid handen. Är man mån att upprätthålla den en gång uttalade principen i fråga om de högre tjänstemannagraderna, kan jag icke finna annat, än att man äfven bör upprätthålla den i fråga om de lägre graderna, och ur den synpunkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.
(Forts.)

Herr Lindvall: Herr talman! Det synes mig som om Kungl. Maj:t och generalpoststyrelsen böra vara de, hvilka bäst känna till, hur många posttjänstemän som behöfva antagas och tillsättas i ifrågavarande verk. Under innevarande år har det tillsatts 150 nya postvaktmästare och postiljoner, och nu föreslår Kungl. Maj:t, att 150 skulle ytterligare tillsättas 1912. En motionär vill ha 225 nya sådana befattningar, medan reservanterna föreslå 200. Hvem skall man nu anse ha rätt i sitt yrkande? Jag för min del anser, som sagdt, att man bör tilltro Kungl. Maj:t och generalpoststyrelsen gemensamt förmågan i detta fall. I den förhoppning, att kammaren följer såväl generalpoststyrelsens och Kungl. Maj:ts som utskottets mening i föreliggande fråga, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen afslutad. I enlighet med de därunder framställda yrkandena gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till den vid punkten af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen; och förklarade sig herr talmannen anse den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1) af utskottets förevarande utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 41 ja men 70 nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid punkten af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen.

Ang. postver-
kets stat för
driftkostna-
der år 1912.

(Forts.)

Efter föredragning af *punkten 2:o* anförde

Herr Byström: Herr talman! Det må icke misstyckas, att jag säger några ord till förmån för min motion, fastän den nu icke synes ha så stor utsikt att vinna något gehör här i kammaren. Om emellertid denna min motion nu bifölles, skulle det för det första hjälpa herr civilministern att infria ett ord, som han fällde här i kammaren för något år sedan rörande denna fråga, och det skulle för det andra äfven hjälpa generalpoststyrelsen att få rätta något, som synes mig vara ett fel, och det skulle slutligen naturligtvis hjälpa de tjänstemän, som här äro i fråga, att få en något tidigare befordran.

För det första har herr civilministern yttrat den 21 april 1909, att »regeringen har ju beräknat, att extraordinarie postexpeditör skulle blifva ordinarie efter i regel fem år, men där- emot, att extra postbetjänt — — — skulle befordras efter fyra år». Vidare ha också distriktscheferna yttrat — hvilket äfven är framhållet af generalpoststyrelsen — att de ansågo, att denna extraordinarie tid skulle vara fyra år.

Denna norm har sedermera följts och vid flera tillfällen har det upprepats, att en dylik princip vore den vägledande för myndigheterna vid beräkning af den ökning af antalet ordinarie, som tid efter annan ägt rum.

Likaledes har generalpoststyrelsen så sent som i sitt förslag till budget för år 1911 uttalat samma mening. De personer, hvarom det nu är fråga, ha ju haft en tjänstetid af sex à sju år, när de lägga tillsammans hela sin tjänstetid vid postverket, och därvid är ändå icke medräknadt den så kallade aspiranttiden. De äro också i medeltal 27 år gamla, ha merendels bildat familj. De ha en månadspenning af blott 90 kronor, och detta här i Stockholm, där det är så dyrt att lefva.

Det var äfven en rättelse, som jag ansåg, att generalpoststyrelsen här skulle kunna få tillfälle att göra, om motionen nu bifölles. De personer, hvarom här är fråga, började nämligen sin tjänstgöring redan den 10 december 1906, men de blefvo emellertid icke då antecknade hos generalpoststyrelsen såsom extra, utan detta skedde först den 16 januari 1907, och till följd däraf synas de förlora ett helt år vid beräkningen af tjänstgöringstiden. Hvarför denna anteckning skedde först en månad efter det de börjat sin tjänstgöring, har jag icke kunnat få någon klarhet om. Skälet därtill synes mig här ha varit, att man ville flytta fram tiden, då de börjat, så att det skulle se ut, som om de icke hade tjänstgjort såsom extra uti fyra år innan den 1 januari 1907 för att icke behöfva befordra dem tidigare. Eller också är något misstag begånget.

Det har redan framhållits, att om den extraordinarie personen är för talrik, så beror detta på, att man anställt för många

däraf vid början. Jag menar, att de personer, hvarom här är fråga, ha fått anledning att hoppas, att de skulle få ordinarie befordran efter fyra år, och jag anser, att såväl herr civilministern som generalpoststyrelsen gifvit dem denna anledning.

Ang. postverkets stat för driftkostnader år 1912.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen eller, hvilket är detsamma, min motion.

Herr Olsson i Fläsbro: Herr talman! Efter det beslut kammaren nyss fattat vid punkt 1, borde väl herr Byström kunna gifva sig till freds med den behandling, som utskottet ägnat hans motion. Men det är så med en hel del människor, att om de icke få precis hvad de begära, klaga de mycket; äfven om de få mycket mera, ehuru i något annan form, klaga de förtviffadt ändå. Om kammaren hade afslagit herr Tynells motion och i stället bifallit den af herr Byström väckta, skulle visserligen de af herr Byström omhuldade vaktmästarna ha från och med år 1911 fått ordinarie aflöning, men i stället hade 50 stycken andra måst vänta hela nästkommande år för att komma upp till ordinarie aflöning. Om jag vore i herr Byströms ställe, skulle jag uttrycka min tacksamhet för hvad kammaren nu har gjort och säga: jag motionerade visserligen icke så alldeles riktigt, men nu har jag fått något annat och vida bättre i stället.

Min uppfattning i denna sak öfverensstämmer icke med herr Byströms. Väl är det sant, såsom motionären framhåller i sin motivering, att det kan vara ganska svårt för en person att dra sig fram här i Stockholm med familj på 90 kronor i månaden, men då personerna i fråga, såsom det nu är, ha en alldeles säker förhoppning att efter ett år komma upp till en betydligt bättre aflöning, så skall det väl ändå kunna gå skapligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Vid af herr talmannen gifna propositioner å de yrkanden, som under öfverläggningen framstälts, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Statsutskottets häruppå föredragna utlåtande, nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af telegrafverkets anslag för driftkostnader år 1912, godkändes af kammaren.

§ 12.

Härefter blefvo hvart för sig föredragna jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa delar af förra sergeantsbostället Erska nr 3 Östergården och nr 4 Bergsgården i Älfsborgs län,

nr 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kvartermästarbostället Häggestad nr 2 Norrgård i Östergötlands län,

nr 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra sergeantsbostället Malmberga nr 1 jämte Lilla Eskedalen nr 2, ett torp i Södermanlands län,

nr 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två områden från förra häradshöfdingbostället Välluf nr 1 i Malmöhus län,

nr 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra regementskvartermästarbostället Köpinge nr 23, 36 och 40 i Kristianstads län, och

nr 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till landtbruksakademien af visst område å kungl. Djurgården.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Herr vice talmannen af *Callerholm* aflämnade en af honom och herr *Persson* i Stallerhult undertecknad motion i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.

Vidare afgaf herr *Pettersson* i Södertälje en motion, likaledes i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.

Ifrågavarande motioner, som erhöilo den förra ordningsnumret 350 och den senare ordningsnumret 351, bordlades på begäran.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för kommuner att upplägga fonder för vissa ändamål, och

nr 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 6 och 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen och dels i särskild proposition gjorda framställningar om tillförande af medel till fonden för rederinäringens understödjande,

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till Trollhättans kommun såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet samt en i ämnet väckt motion, och

nr 44, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte hufvudtiteln gjorda framställning om anslag till sjukkasseväsendet;

bevillningsutskottets memorial, nr 20, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning af väckt motion om ändring i 4 § förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, angående förslag till ändringar i aflöningsstaten för riksbanken,

nr 24, angående ändrad lydelse af § 82 mom. 2 bankoreglementet och §§ 107 och 134 reglementet för riksgäldskontoret,

nr 25, angående ändrad lydelse af § 45 bankoreglementet, och

nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af viss del af statslån för järnvägen Borlänge—Insjön.

§ 15.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 55, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 § i lagen angående äganderätt till skrift, och

nr 56, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående fullt genomfördt kommunalt veto beträffande försäljning af vin och öl.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Akerlund* under 12 dagar fr. o. m. den 8 april och
» *Pettersson* i Södertälje likaledes under 12 dagar fr. o. m.
den 8 april.

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,¹² e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 10 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Nylander* affämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till förordning angående införsel, tillverkning och försäljning af sackarin m. m.;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension;

angående förändrad lydelse af 16 § i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897;

angående användande af öfverskott i den s. k. Djurgårdskassan till byggnads- och reparationsarbeten vid Ulriksdals slott samt för anordnande af värmeledning i vissa rum å Drottningholms slott;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Ulrika Dorotea Tillman och Hedvig Sofia Tillman;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter skräddaren Hjalmar Ernst (Olsson) Nordin från Tunamalm i Bälinge socken;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter kaptenen i Jämtlands fältjägerregementes reserv Olof Lundin;

angående anslag för höjande af musiklifvet i Sverige;

angående anslag för ordnande och bearbetande af vissa utaf friherre Erland Nordenskiöld hopbragta etnografiska samlingar;

angående ny stat för folkskollärarnas pensionsinrättning m. m.;

angående disposition af förra majorsbostället Hammar nr 1 i Värmlands län;

angående pension åt skrifbiträdena hos domänstyrelsen Ebba Maria Virginia Sundberg och Hedvig Mathilda Sundberg;

angående anslag till anordnande af utbildningskurser för kontrollassistenter; samt

angående Sveriges deltagande i en skandinavisk fiskeriutställning och en internationell motorutställning i Köpenhamn år 1912.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de å kammarens bord hvilande motionerna nr 350 af herrar vice talmannen af *Callerholm* och *Persson* i Stallerhult samt nr 351 af herr *Pettersson* i Södertälje.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtanden nr 19 och 20 samt statsutskottets utlåtanden nr 42—44.

§ 5.

Efter föredragning härpå af bevillningsutskottets memorial, nr 20, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning af väckt motion om ändring i 4 § af förordningen den 23 oktober 1908, angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter, blef den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 6.

Bankoutskottets härefter föredragna utlåtanden nr 23—26 bordlades åter.

§ 7.

Till bordläggning anmälde:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning af väckta motioner om ändring i 8 § af förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt den 28 oktober 1910; och

nr 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 20, 21 och 24 §§ i förordningen angående tillverkning af brännvin den 11 oktober 1907;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till förre extra bevakaren G. E. Eklöf; och

nr 28, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens tionde hufvudtitel; samt

lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 32, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående dels reglering genom lag af arbetstiden inom handels- samt restaurang-, kafé- och hotellrörelsen, dels ock undersökning rörande restaurangpersonals m. fl. arbetstid och arbetslokal m. m.; och

nr 33, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 21 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition nr 2 med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen den 14 juni 1901, dels ock i samband därmed stående motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,18 e. m.

In fidem

Per Cronvall.
